

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ KADIN BÜROSU

GÜNCEL KADIN POLİTİKALARI METNİ

İÇİNDEKİLER

1. OTORİTER KAPİTALİZMLER ÇAĞINDA KADININ DURUMU	2
1.1. AKP/SARAY REJİMİNİN DİŞLİLERİNDEN BİRİ OLARAK KADIN DÜŞMANLIĞI	3
1.2. SOSYAL POLİTİKALARA YAKLAŞIMIMIZ	4
1.3. KADINLAR TÜM BU SİSTEMİN NERESİNDE?	7
2. İLKE VE ÇİZGİLERİMİZ.....	12
3. KADIN EMEĞİ.....	14
3.1. ÜCRETİ EMK SÖMÜRÜSÜNDE KADININ DURUMU	14
3.2. ÜCRETSİZ EMK SÖMÜRÜSÜNDE KADININ DURUMU	16
4. KADININ CİNSEL HAKLARI	20
4.1. KADININ DOĞURGANLIK HAKLARI	23
5. YEREL YÖNETİMLERDE KADIN POLİTİKALARI.....	27
5.1. Giriş.....	27
5.2. MEVCUT DURUM	29
5.2.1. Yerel Yönetimlerde Kadın İstihdamı, Temsili ve Katılımı.....	29
5.2.2. Yerel Yönetimlerin Kadınlara Yönelik Politikaları ve Mekansal Planlama	30
5.2.3. Yasal Mevzuat.....	30
6. YEREL YÖNETİMLERDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ MÜCADELESİNİ BÜYÜTMK VE SOMUT POLİTİKA ÖNERİLERİ	33
6.1. Siyasal Katılım Ve Temsil.....	34
6.2. KADIN YOKSULLUĞU VE YOKSUNLUĞU / EKONOMİK YAŞAMA KATILIM	35
6.3. BARINMA VE KONUT HAKKI.....	37
6.4. EĞİTİM, SAĞLIK VE KENTSEL HİZMETLER	38
6.5. GÖÇMEN KADINLAR	39
6.6. KADINA YÖNELİK ŞİDDET.....	41
7. SONUÇ.....	42
YEREL YÖNETİM RAPOR VE İSTATİSTİKLERİ.....	43

1. OTORİTER KAPİTALİZMLER ÇAĞINDA KADININ DURUMU

Günümüz dünyasında ve ülkemizde kadının durumunu çözümlemek için başvurulması kaçınılmaz olan bir kavram varsa bu da neoliberalizmdir. Zira binyıllara dayanan erkek egemenliği, kabaca son 40 yılın neoliberal kapitalizmiyle de en yüksek düzeyde bütünleşmiştir.

Emeğin maliyetinin düşürülmesine, emeğin yeniden üretim süreciyle ilgili harcamaların olabildiğince ortadan kaldırılmasına, bunlara bağlı olarak sosyal ve refah devleti uygulamalarının tasfiye edilmesine dayanan neoliberal model, siyasal-ideolojik üstyapılarla, özgül toplumsallıklarla, özgül tarihselliklerle, özgül erkek egemen yapılarla bütünleşmiş, somutlaşmıştır.

Bu nedenle tarihi, kültürü, toplumsallığı ne olursa olsun tüm dünyada kadınlar örneğin ucuz, esnek, güvencesiz işlerin biricik adresi durumundadır. Yine bu nedenle dünyanın hemen her yerinde sosyal devlet, refah devleti politikalarının terki ile kazanılmış sosyal haklar budanırken; kreş, yaşlı bakımı gibi hizmetlerden sağlık güvencesine, kamusal kent olanaklarına, dinlenme, tatil yapabilme gibi kazanımlara gündelik yaşamın her veçhesi piyasalaşmaya, özelleştirmelere kurban edilirken, sermayenin ve devletin terk ettiği alan bütün ağırlığıyla kadınların sırtına yüklenmiştir.

Kısacası neoliberalizmin sınıfa saldırı politikaları ile kadın düşmanlığı arasında olgusal ve kuramsal bir paralellik bulunmaktadır.

Günümüz dünyasının fotoğrafına daha yakından baktığımızda, neoliberalizmin emperyalist-kapitalist dünya sistemi içinde varoluşu ile karşılaşırız. Sovyetler Birliği'nin dağılışını izleyen on yıllar emperyalist hiyerarşinin, yeni güç dengelerinin ve dengesizliklerinin tüm cesametiyle var olduğu yıllardır. 1990'lar ve 2000'lerin “yeni uluslararası toplumu”; hak, hukuk, adalet, demokrasi, özgürlükler gibi söylemleri ile yaldızı daha parlarken dökülen “yeni dünya düzeninin” normları ile inşa olmuştur. Dünyadaki türlü adaletsizliklerin, temiz suya erişimden kadına yönelik şiddetle mücadelede değin pek çok konunun, uluslararası “bağımsız” kurumlarca da çözüme kavuşturulmaya çalışıldığı iddiası ile yeni bir “hegemonya tesisi” bu tabloyu tamamlamaktadır. Yine de bu yeni uluslararası ortam kadınlar için kimi kazanımları gündeme getirmiştir. Sözgelimi kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığa karşı kimi sözleşmelerin oluşturulması, devletlerin taraf olmaya zorlanması mümkün olmuştur.

Ne var ki 1990 sonrasının “yeni dünya düzeninin” vadettiği sahte “barış ortamı”, bölgesel savaşlarla, yeni egemenlik paylaşımları ve hiyerarşinin tepesindeki kudurgan çekişmelerle hızlıca bozulmuştur.

11 Eylül'den Trump Amerika'sına Avrupa'da aşırı sağın yükselişinden Orta Doğu'da kesintisiz savaş ortamından türeyen radikal sağcı güç odaklarına ve hatta başka coğrafyalarda Tayyip Erdoğan, Modi, Putin gibi rejim adamlarının yükselişine uzanan yeni bir iklim doğmuştur. Dolayısıyla 2000'lerin sonlarına yaklaşılrken çok merkezlilik eğilimi olarak kendini gösteren ve otoriter rejimlere daha fazla özerklik alanı açan yeni bir emperyalist kapitalist sistem şekillenmiştir. Merkezden çepere tüm sistem içinde “otoriter kapitalizmlerin” kendine hayat bulabilmesi böyle mümkün hale gelebilmiştir.

Bu dünya-tarihsel tablo kadınlar için çok daha baskıcı bir dönemin açılmasına neden olmuştur. Nitekim 2008'de dünyayı saran krizler dalgasına, bunlara tepki olarak çeşitli coğrafyalarda yükselen halk hareketlenmelerine, kadınların kitlesel eylem ve grevlerine zemin oluşturan bu yeni dönemdir.

Bu yeni dönemin baskıcı karakterini ABD'de hala “kürtaj hakkının” gasp edilmesinden ya da Avrupa'da cinsel şiddetin önlenemeyişinden çıkarsamak mümkün. Kadın yoksulluğunun gelişkin kapitalist ülkelerde bile artmaya devam etmesinden de.

Tüm bunlardan dolayı bugün Afganistan'da, Irak'ta, İran'da kadınların yüz yüze kaldığı vahşi saldırılar, BAE'de yaşananlar bir anomali oluşturmamaktadır. IŞİD barbarlığı tümüyle unutulmuştur.

Yine tüm bunlardan dolayı bugün Ukrayna'da kadınların insan kaçakçılığı, fuhuş ve taşıyıcı annelik gibi şiddet ve sömürü biçimlerine maruz kalmaları bir anomali değildir.

Tüm bunlardan dolayı bir dönem AİHM'den ceza alması vesilesiyle de (Nahide Opuz davası) İstanbul Sözleşmesi'ne imza atan bir ülkenin bir gece CB kararnamesiyle sözleşmeden çıkması bir anomali oluşturmamaktadır. Zira artık bir dönem öyle ya da böyle işleyen/işletilen, işlemesi için mücadeleler verilen “müktesebat” norm, uluslararası toplum gündem dışıdır. Bu bağlamda örneğin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı alan AB üyesi diğer ülkeleri hatırlamak anlamlıdır.

Kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık, tümüyle kuralsızlaşmış uluslararası ortam için usulen bile gündeme gelmemektedir. Dahası otoriter kapitalizmler çağında, mevcut neoliberal modeller için kadınlara uygulanan baskı ile emekçi sınıflara uygulanan saldırı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

1.1. AKP/Saray Rejiminin Dişlilerinden Biri Olarak Kadın Düşmanlığı

Yukarıda çizdiğimiz çerçeveden ülkemize baktığımızda AKP Türkiye'sinin kadın düşmanlığının, rejimin dişlilerinden birine dönüşmesi şaşırtıcı değildir. Çeyrek yüzyıla yaklaşan AKP rejiminin

2000'lerin sonuna kadar devam eden, AB müktesebatı ya da kimi uluslararası ilişkiler içinde bulunduğu erken dönemi, kadınlar için mücadele ve belli kazanımlarla ilerlemişken sonrasında kadın düşmanlığı adım adım bir devlet politikasına dönüşmüştür.

Son 10 yılda gündeme gelen, Müftü nikahı, 4+4+4 ile kız çocuklarının eğitimden uzaklaştırılması, gündelik yaşamın sistematik biçimde dinselleştirilmesi, “küçüğün rızası” gibi söylemlerle çocuk evliliklerinin desteklenmesi, giyim kuşamdan kamusal yaşama kadınlara dönük söylemsel müdahaleler, kürtajın fiilen yasaklanması, kutsal aile ve annelik propagandasının resmi ideolojiye dönüşmesi, 6284 Sayılı kadını şiddetten koruyacak kanunun ve nafaka hakkının saldırı altında olması, Medeni Kanun’un hedef alınması, boşanmaların zorlaştırılması, arabuluculuk ve manevi danışmanlık uygulamaları vb. AKP rejiminin kadın düşmanlığını açık biçimde göstermektedir.

AKP rejiminin kadın düşmanlığını ifade eden tüm bu silsilenin belli bir ekonomik mantığı da bulunmaktadır. Türkiye’nin en hızlı kapitalistleştiği, her şeyin piyasanın konusu haline geldiği son çeyrek yüzyıl aynı zamanda kayıtlı kadın istihdamının yüzde 30’u geçmediği; kurlsız, esnek, güvencesiz işlerde kadın emeği kullanımının alabildiğine büyüdüğü bir dönemdir. Kadının formel istihdamının baskılanması; düşük ücret ve güvencesiz istihdamın kadınlar için kural haline gelmesi ile kadın düşmanlığı birbirini tamamlayan devlet politikaları haline gelmiştir. Çocuk, yaşlı, hasta bakımından evin ekonomik bir birime dönüştürülmesine kadar emeğin yeniden üretim sürecinin tüm yükü kadınların omzuna yüklenmiş; kadınları hedef alan sosyal yardım politikaları “rıza inşasının” biricik dayanağı olarak işlevlenmiştir. Kadının çalışma hakkını, eğitim alma hakkını, yaşam hakkını hedef alan; açık biçimde şeriat propagandası yapan YRP ve HÜDAPAR gibi radikal sağcı unsurlar rejimin kanatları altına alınmıştır. Seçim sürecinin “devletlü” propaganda aygıtının biricik konuları kadınlara karşı oluşturulmuştur: Medeni Kanun, 6284, nafaka hakkı, kız çocuklarının “evlendirilebilmesi,” cinsel saldırı başta olmak üzere erkek şiddetinin aklanması...

Bu mevcut tablonun tümüyle ortadan kaldırılması mümkündür. Güncel Kadın Politikaları metninin temel motivasyonu budur: Kadın hareketimize ve partimize çeşitli başlıklarda çıkış yollarını, politika önerilerini sunabilmek, metnimizin temel amacıdır.

1.2. Sosyal Politikalara Yaklaşımımız

Neoliberal muhafazakâr dönüşüm küresel çapta sosyal devlet anlayışını tümüyle değiştirerek mevcut kazanımları tasfiye etmek noktasında çok önemli adımlar atmıştır. Neoliberal dönüşüm, sosyal politikaları zorunluluktan gönüllülüğe, kolektif ve genel olandan bireysel ve özel olana, merkezi çözüm ve sorumluluktan yerele yük yıkmaya, yurttaşın yurttaş olmakla elde ettiği bir hak olmaktan,

devlet ve yahut özel-stk girişimleri eliyle bir hayırseverlik faaliyetine doğru kaydırmıştır. Bu kayışa paralel olarak ‘dağıtım sistemleri yerine fonlama sistemlerine’ ve ‘sosyal sigortalardan sosyal yardımlara’ doğru bir geçiş yaşanmıştır. Bu neoliberal saldırganlığın en önemli örtüsü ise araçsal bir muhafazakarlık olmuş; sosyal yardımların öznesi hak sahibi yurttaştan muhtaç aile-haneye doğru kaymıştır. Bu aslında geçtiğimiz yüzyılın sosyal devlet parantezini saymazsak vahşi kapitalizme geri dönüştür.

Sosyal yardımlar temelinde kurulacak bir sosyal politika rejiminin ilk nüveleri AKP döneminde değil, Anavatan Partisi (ANAP) döneminde ortaya çıkmıştır. 1986 yılında *Fak Fuk Fon* olarak bilinen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) kurulmuştur. Bu fonun işletilebilmesi içinse Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) kurulmuştur. Bu vakıf hak temelli bir sosyal yardım anlayışının değil himmet gösteren varlıklı kişilerin, hayır hasenat sahibi iş adamlarının bağışlarının toplanacağı bir havuz olarak tasarlanmıştır. Bu ilişki içerisinde devlet bir aracı konumuna indirgenmiştir. Kaynak artık kamusal ve devletin yarattığı yurttaşın içerisinde hakkı olan bir kaynak değildir. Devlet bağış toplayan araçlardan biri olmuştur. Bu durumda sosyal yardımlar yurttaşların rasyonel objektif kriterlerle belirlenen hakları olmaktan çıkarılmış, yoksulluğu önleyici mekanizmalar ve koruyucu önlemler devre dışı bırakılmış, kayırmacı ilişkiler sosyal yardımların kime verileceğinin belirlenmesinde ana tema haline gelmiştir.

AKP 2004 yılında SYDV’leri Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) olarak tek bir elde toplamış ve merkezileştirmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulduğu 2011 yılında bu yapı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM)’ne dönüştürülmüştür. Organizasyona bakıldığında bu müdürlük yalnız merkez teşkilatından oluşan bir kurumdur. Ancak il ve ilçelerde vakıflar (SYDV) oldukça etkili ve örgütlü yapılardır. Kısaca Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bir devlet kurumudur. Ancak işlevini vakıflar aracılığıyla gerçekleştirir.

Bu yeniden yapılanma ile SYGM sosyal yardımları yürüten ve devasa bir kaynağı yöneten merkezi bir kurum haline gelmiştir. Ancak bu merkezileşme başta tasvir ettiğimiz yerel ağları ve alandaki klientalist kayırmacı ilişkileri tasfiye etmez ve dışlamaz. Tersine onların bu merkezi kaynaktan daha fazla yararlanmasını sağlar ve bu ilişkileri güçlendiren bir rol oynar. AKP büyük oranda varlığı ve sürekliliğini bu ağlar üzerinden yeniden üretmektedir. Bu ağlar aynı zamanda yeni bir siyasallaşma biçimi de yaratmıştır. Yoksullaştırılmış kesimler bu ağlara katılarak bir çeşit siyasal dahiliyet süreci içinde olurlar. Ancak bu dahiliyet bir hak değil, mevcut iktidarın ve onun sahadaki siyasi ilişkilerinin bir lütfudur. Bu, lütuf siyasete katılım biçimi olarak tarif edilerek gerçek bir siyasal ve sınıfsal müdahalenin önünü kapatır. İktidardan alınan bu aktüel pay, çoğunlukla genel memnuniyetsizlik ve kayıpların gelecekte telafisini öneren siyasetin önüne geçer. Klientalist ilişki ağlarına dayanan sosyal

yardımlar yoksulluğun önlenmesi ya da ortadan kaldırılmasına yönelik değil bunun sürdürülmesi üzerine kuruludur. Yardımlardan yararlanan kesimler için bu yardımlar yaşamsal ancak aynı zamanda bu yardımlara bağımlılığı arttırıcıdır.

Daha önce sosyal politikaların genelden özele toplumdan bireye doğru kaydığını ifade etmiştik. Ancak buradaki kayış ‘birey’ yahut ‘yurttaş’ olarak bir özne olarak ele alınması şeklinde olmamaktadır. Buradaki kayış, sorunun bir toplumun ve yahut devletin sorunu ve sorumluluğu olmaktan çıkarılması; onun yerine sorunun bireysel bir sorun ve bireysel bir sorumlu(suz)luk olduğu anlayışına doğru kaymasıdır. Bunun yansıması ise yardımın sağlandığı öznenin kadın, engelli vb. kategorilerden çıkıp aileye-haneye dönüşmesinde görülmektedir. Diğer yandan devlet ya da kamu otoritesi ile yurttaş doğrudan muhatap olmaz. Arada, tabir yerindeyse, iktidar brokerları olan aile, cemaat, tarikat, dernek ya da vakıf gibi araçlar vardır. Klientalist ağlar cemaat tipi ilişkiler, hemşerilik bağları, bu alanların dragomanları ve bir yerel ‘etnik elitler’ olarak tanımlanabilecek ara unsurlar aracılığıyla örülür. Var olan eşitsizlik, ezme ezilme ve bağımlılık ilişkilerini tahkim eder ve derinleştirir. Bunun siyasi sonucu yoksul olduğu ve yurttaş olarak hakkı olduğu için değil (zira yoksulluk bir hakaret olarak kabul edilmektedir) belli bir siyasal tarafın ağları içerisinde olduğu, bu tercihi yaptığı için yardımlara eriştiğinin bilincinde olan büyük bir kitlenin varlığıdır.

Bu sistemin büyüklüğünü ve yaygınlığı hakkında fikir vermesi için Bakanlığın kendi verilerine göz atmak yeterlidir: 81 il ve ilçede 1003 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV), 393 sosyal hizmet merkezi ve il müdürlükleri bulunmaktadır. Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) ile ülke genelinde 2017’den bugüne kadar 4,2 milyon hane ziyaret edilmiştir. Ulusal Hane Ziyareti programıyla 26 milyon hanenin tamamına girilmesi hedeflenmektedir ve bu hedefin önemli bir bölümü 2023 Mayıs seçimlerinden önce gerçekleştirilmiştir. Sahada 5 bin ASDEP görevlisi, 10 bine yakın SYDV çalışanı ile toplamda 15 bin personel bulunmaktadır. Ülke genelinde engelli evde bakım yardımından 554 bin 578 kişi yararlanmaktadır. Bu yardımın başlangıcından bugüne kadar yaklaşık 76 milyar lira engelli evde bakım yardımı yapılmıştır. 2002 yılında Türkiye’de sadece 4 başlıkta sosyal yardım yapılırken, 2022 yılı itibarı ile 49 başlıkta sosyal yardım programı uygulandığı ifade edilmektedir. Bakanlık faaliyetlerini (2002-2021) kaynak olarak gösteren SETAV raporuna göre bu sosyal yardımlardan faydalananlar 2002’de 1 milyon hanede 3 milyon kişi iken, 2021 itibarıyla 6 milyona yakın hanede toplan 23 milyon kişi sosyal yardımlardan faydalanmaktadır. Sosyal yardımlar aracılığı ile yoksulluğun önlenip, yoksulların istihdam gibi araçlarla sisteme kazanılması sonucu bu yardımların ortadan kalkacağını öneren siyasal hat açısından bu artış başka bir tablo çizmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık 2023 yılı bütçe sunuş konuşmasında 2022 yılında 84.6 milyonluk Türkiye nüfusunun 60 milyonunun ekonomik ve sosyal yardım alabilmek için “Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS)”ne kayıt yaptırdığını belirtmiştir. Bu sayı 2014’te 30.5 milyon,

2021’de 57.5 milyon kişiydi. Kayıtlı hane sayısı da 2014’ye 8 milyon iken 2021’de bu sayı 17.7 milyondur.

1.3. Kadınlar tüm bu sistemin neresinde?

Başlangıcından bu yana sosyal politika ve sosyal yardımlar alanında kadınların yerinin tespiti, aslında örneğin mülkiyet istatistiklerinin cinsiyetlendirilmesinde olduğu gibi oldukça zordur. Kadınlar kendi yurttaşlık hakları ile ve birey olarak değil toplumsal cinsiyet rolleri ile eş, anne, dul vb. başlıklar altına gruplanırlar. Kadın kelimesinin bakanlık isminden silindiğı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulduğu 2011 yılından başlayarak bu zorluk katlanarak artmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yıllık faaliyet raporlarında Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemine kayıtlı hane ve kişi sayısının yayınlanması durdurulmuştur. Türkiye sosyal yardım istatistikleri bültenini de yayından kaldırılmıştır. Bu yüzden gerçek yoksulluk envanterine ulaşılması oldukça zordur. Bu sebeple cinsiyetli yoksulluk ve sosyal yardımla ilgili herhangi bir resmi istatistiğe ulaşmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

Dünyada neoliberal muhafazakarlığın en temel politikalarından biri ailenin ihyası politikasıdır. Çeşitli farklı biçimleri olan ailelerin yoksullaşması ve parçalanmasının sebebi neoliberal politikaların değil de kadın ve LGBTİ+ haklarının sonucu olarak formüle edilmekte ve bu haklara saldırmanın en önemli argümanı ailenin yeniden ihyası ve bu hakların toplumun temeli olan aileyi zaafa uğrattığı söylemi olmaktadır. Türkiye’de de neoliberal politikaların sosyal politika alanında yarattığı tahribat tüm dünyadaki benzerleri ve bakanlığın adının değişmesinde olduğu gibi aileye yapılan vurgu ve tüm sosyal politika alanının aile birimi üzerinden yeniden tanımlanması ile karakterize edilebilir.

Burada aile; reisinin erkek olduğu, çalışma ve kamusal alanın reise ait olduğu, kadının yerinin evi, işinin çocuk doğurmak, bakmak ve ev işleri olarak özel alanda tanımlandığı bir doğal düzen -Allahın yarattığı değişmez düzen- olarak tariflenir. Bu doğal düzen içerisinde erkeklerin arzu ve isteklerini yerine getirmek üzere kadınların ev içi emeklerine ve hayatlarına el konulur. Bu, neoliberalizmin alt sınıfların kayıplarına binaen, bu sınıflara ataerki üzerinden kadınların ve çocukların hayat ve emekleri üzerinde şartsız tasarruf hakkı olarak önerilen bir rüşvettir. Bu arzu ve isteklerin dışına çıkmayı öngören, toplumsal cinsiyet rollerini eleştiren ve değişimini talep eden hareketler ve kişiler bu düzene karşı gelmiş sayılır. Dolayısıyla erkeklerin (koca, baba, aile reisi vb.) arzu ve isteklerinin dışına çıkılması doğal düzene hatta Allaha karşı gelinmesi anlamını taşır ve cezalandırılmayı gerektirir. Kadına yönelik şiddet bu noktada devreye girer. Bu sistemin sürdürebilmesinin yegâne yolu açıkça şiddettir. Neoliberal devletin ataerkiye rüşveti çerçevesinde erkek şiddeti görmezden gelinir ve cezasız bırakılır. Ancak muhafazakarlığın işlevi bütün bunları meşrulaştıracak ve bunun uygulayıcısı

olan erkekleri birleştirecek bir araç olmakla sınırlı değildir. Muhafazakarlık diğer neoliberal politikaların meşrulaştırılması konusunda da işlevseldir. Bu politikalardan emeğin ucuzlatılması ve esnekleştirilmesi, kadınlar söz konusu olduğunda tam da bu işleve örnektir. Muhafazakarlığın aile tanımını çerçevesinden kadının yeri evi, işi çocuk doğurmak olarak tanımlandığında istihdam piyasasında iş arayan kadınlar öncelikle ait olmadıkları bir alanda hareket etmektedirler. Aile reisi olmayan, ailenin geçiminde ikincil role sahip, eve ek gelir getireceği öngörülen kadın emekçiye tam da bu yüzden daha ucuz ücret, part-time ve güvencesiz, daha esnek iş önerilebilir olarak görülür. Ailede kadının yerinin evi olduğuna ve işinin çocuk hatta 3 çocuk doğurmak ve evde bakım hizmeti vermek olması gerektiğine dair yapılan vurgunun bu işlevi, istatistiklere bakarsak daha açık ortaya çıkmaktadır. Boşanma istatistiklerine göre 2022 yılında kesinleşen boşanma davaları sonucu çocukların velayetinin çoğunlukla anneye verilmiştir. Annenin velayetine verilen çocuk oranı %75.7'dir. Hane halkı ferdi tarafından yapılan ev işleri cinsiyete göre incelendiğinde, ev işlerini kadınların üstlendiği görülmektedir. Kadınlar en fazla %94.4 ile çocuk bakımı, %85.6 ile çamaşır ve bulaşık yıkama, %85.4 ile yemek yapma ve evin günlük toplanması ve temizlenmesi işlerini üstlenmiştir.¹ Diğer yandan istihdama katılım istatistiklerine göz attığımızda kadınların işgücüne katılımını yüksek olmadığı açıkça görülür. Ocak 2023 itibarıyla 15 yaş üzeri çalışabilecek kadın nüfusu 32 milyon 910'dur. Bunların 11 milyon 885'i işgücü piyasasında iş aramakta ve 10 milyon 260 bini istihdam edilmektedir. İşgücüne dahil olamayan 21 milyon 25 kadın evde bir erkeğe bağımlı olarak hayatını sürdürmektedir.

Bu sistematik dışlama ve yoksullaştırma mekanizmaları içerisinde sosyal politikalar kadınların bağımsızlaşmasını, istihdam piyasasına girebilmesini, yoksulluktan çıkmasını sağlayacak politikalar işlevi görmek yerine kadının adını ortadan kaldıracak, bu bağımlılık ilişkilerini daha da derinleştirecek şekilde ilerlemektedir. AKP'nin aileye yönelik politikalarından biri olan 3 çocuk politikasının gerçekleştiği durumda bir kadının çalışma yaşamına katılmasını imkânsız kılmaktadır. İstihdama katılmasına imkân sağlamak için ucuz, kaliteli, yaygın kamu kreşleri, en azından mevcut kreş düzenlemelerinin sıkı denetim yoluyla harekete geçirilmesi yerine çocuk sayısının artışına paralel olarak yapılan sosyal yardımlar, kadının evde çocuklarına bakmasının yolunu açmak durumu kalıcılaştırmak tercihi yapılmaktadır. Benzer bir mekanizma yaşlı bakım hizmetlerinde de işlemektedir. AKP politikalarında açığa çıkan beklenti, yaşlı nüfusun bakımının ailenin herhangi bir üyesi, mümkünse bizzat çocukları tarafından gerçekleştirilmesi yönündedir. Yaşlı ebeveynleri çocukların evlerine yerleştirilerek orada birlikte yaşamaları, yaşlıların bakımının "aile içinde" gerçekleştirilmesi ve bu durumun kutsal kabul edilmesi beklenmektedir. "Geniş aileye ilişik çekirdek

¹ Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni, "İstatistiklerle Kadın", Sayı: 49668, 6 Mart 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/In-dex?p=%C4%B0statistiklerle-Kad%C4%B1n-2022-49668&dil=1>, [Erişim Tarihi: 26.12.2023]

aile" modeli olarak adlandırılabilir bu yapıda bakımı üstlenilen de genellikle erkeğin ebeveyni olmaktadır. Bunu "ataerkil geniş aile modeli" olarak adlandırabiliriz. Burada yaşlı erkek ailenin bütün üyeleri üzerinde otoritesini kullanmakta; otoritenin gücü, cinsiyet ve yaş ile bağlantılı olarak ortaya çıkmakta, diğer aile üyeleri tarafından kabul edilmekte ve bu kararlar uygulanmaktadır. Ancak bu yaşlı erkeğin her türlü bakım faaliyeti, erkeğin ebeveyni olmasına rağmen kadının sorumluluğu olarak tanımlanmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yaptığı nakdi yardımlarla kadının bu görevini yerine getirmesini 'kolaylaştırıcı' ve 'teşvik edici' olmaktadır. Evde bakım daha da önemlisi bakım faaliyetinin neredeyse tüm sorumluluğu kadının üzerine yıkılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üreten ve güçlendiren bu yardımların da etkisiyle kadının gündelik yaşamı ev ile sınırlı hale gelmektedir. İstihdam piyasasına girmesi iş araması, çalışması zaten bu roller sebebiyle zor iken ancak 'ek gelir' ihtiyacı ve zorlaması ile mümkünken, bu yardım tüm bu çabayı hem anlamsız hem de gereksiz hale getirmektedir. Böylelikle kadın, çalışma yaşamının ve ev dışı hayatın onun için ortaya çıkaracağı varsayılan tehlikelerden korunmakta, aynı zamanda gelir elde etmekte ve 'fıtratına uygun' bir iş yaparken hasta ve yaşlıya bakarak makbul kadın haline gelmektedir.

"Evde bakım ödeneği"nin söz konusu olduğu bir diğer durum engelli bakımıdır. Ödeneğin verilmesi için yetkili bir sağlık kuruluşu tarafından düzenlenen raporla bakıma muhtaçlığın belgelenmesi ve gelirin asgari düzeyden düşük olması gerekmektedir. Bu raporlarda belirlenen engellilik oranlarının rasyonel ve tıbbi kriterler olup olmadığını ve neye göre değiştiğini bir başka tartışmaya bırakarak bakım veren kadın açısından ele aldığımızda; çocuk ve yaşlı bakımında hakim olan işleyişin burada da tekrarlandığına tanık olmaktadır. Burada da engelli, bir birey olarak tanımlanmamakta ve hane geliri esas alınmaktadır. Yeni yayınlanan bir yönetmelikle bu gelir desteğinin bağlanmasını engelleyecek şekilde gelir durumunun tespiti için oldukça detaylı maddeler yer aldığı görülmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının verilerine göre Evde Bakım Yardımı uygulamasıyla 2023 yılı Ocak-Temmuz dönemi için tam bağımlı durumdaki engellisine evde bakmak isteyen ailelere aylık 4 bin 336 lira nakdi yardım yapılmaktadır. 2023 yılı Nisan ayı itibarıyla evde bakım yardımından 569 bin 627 kişi faydalanmaktadır. Bunların yaklaşık 140 binini ise engelli yaşlısına bakım veren kişiler oluşturmaktadır. Bu bakım hizmetini verenlerin çoğunluğunu kadınların oluşturduğunu ifade edebiliriz. Örneğin ağır engelli bakımı verenlerin %91'i kadın ve bu kadınların %85'i sosyal güvenceden yoksun ve birçoğu anne olan kadınlardır. Buna ek olarak, bakım sağlayan annenin vefatından sonra engelli bireye ne olacağı sorusunun cevabı verilememektedir. Yaşamlarının büyük bir bölümünü engelli çocuklarına bakım emeği sağlamakla geçiren bu kadınlar aynı zamanda kendi hayatları sona erdiğinde baktıkları genellikle çocukları olan engellinin ne olacağına dair derin bir kaygı ile yaşamak zorundadırlar. Aynı zamanda engellinin vefatından sonra kadınların ve annelerin yaşam kalitesinin korunmasına yönelik herhangi bir önlem yoktur. Kadınlar yalnız engelli çocuğa

bakarken gelir desteğinden faydalanmakta; evde engeli bulunmayan çocukları varsa onlar için herhangi bir ödenek almamaktadır. Oysa engelli bireyle beraber diğer çocukların bakımı da evde olduğu için zorunlu olarak kadın tarafından gerçekleştirilmekte, iş yükü artmakta, kadını çalışması mümkün olmamaktadır. Bu ödenek yoluyla kadınlar istihdamdan bir kez daha geride tutulmakta; alternatif olarak bu kadının ev dışında çalışmasının getireceği gelir evde bakım gelirinin kesilmesine neden olacağından -kadın emeğinin ucuzluğu nedeniyle- aradaki farkın buna değmemesi nedeniyle kadınlar yine tüm hayatlarını evde, engelli bir bireye bakmanın tüm maddi ve psikolojik yüklerini tek başlarına üstlenerek geçirmek durumunda kalmaktadırlar.

Tüm bu sosyal yardım ve sosyal politika uygulamaları temel olarak neoliberal politikaların sosyal devletin son kalıntılarını da ortadan kaldırdığına, muhafazakarlık söyleminin bu amaç doğrultusundan son derece araçsal olduğuna ve burada doğan boşluğun kadın emeğinin ucuza getirilmesi ile doldurulduğuna işaret etmektedir. Sosyal yardım hak sahiplerinin yaklaşık yüzde 57'sini, düzenli yardım hak sahiplerinin yüzde 65'ini, süreli yardım hak sahiplerinin ise yüzde 52'sini kadınlar oluşturmaktadır.²

Sosyal devlet olma yoksulluk, çocuk, yaşlı ve engelli bakımı gibi sistemin getirdiği sorunların toplumsal bir mesele olarak ele alınıp devletin sorumluluğu altında kurumsal olarak çözülmesini gerektirir. Ancak neoliberalizm, devletin bu yüklerden kurtulmasını önüne koyar. Ne eğitim ne sağlık ne yaşlı, çocuk ve engellilerin haklarından ne de devletin zorunluluğundan bahsetmek mümkündür. Bu sorunlar bireylerin sorunlarıdır. Bu tür 'muhtaç' tanımı altında toplanan kesimlere, devletin aracı olduğu hayır faaliyetleri aracılığı ile himmette bulunulur.

Devlet bir yandan kurumsal çözümlerin tamamından çekilmiştir. Bakımevleri kreşler açmak, buralarda bu alanların profesyonelleri ile hizmet vermek, burada istihdam ve kadro sağlamak neoliberal devlet için oldukça masraflı bir girişim olarak görülmektedir. Kaldı ki var olan kurumlar da verimsiz ve karsız oldukları gerekçeleri ile tasfiye edilmiştir. Bu amaçla açılan özel kurumlara kaynak aktarılmakta; ancak bu kurumların da gerçekten bu kesimlere kaliteli ve gerçek uzmanlarla hizmet sunmaya çalışanları piyasa koşullarında ayakta kalmakta zorlanmaktadır. Bunun yerine muhafazakarlık ve ataerkilliğin mevcut kodları daha kuvvetli bir biçimde devreye sokulmakta, 3 çocuk gibi politikalar ve evde bakım geliri gibi uygulamalar ile devletin sorumluluğunda olması gereken eğitim, yaşlı ve engelli bakımı hizmetleri kadınların sırtına yıkılmakta emek ve hayatlarına ücretsiz ve/veya kurumsal çözümlerden çok daha ucuza el koyulmaktadır. Ev içi kadın emeği değersiz olarak görülmekte, kurumsal olarak örneğin kamuya ait bir bakım evinde çalışan bir kadından çok

² Türkiye Cumhuriyet Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, "Vatandaşın Bütçe Rehberi", 2022, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/03/2022_Vatandasin-Butce-Rehberi.pdf, [Erişim Tarihi: 26.12.2023].

daha ucuz olduğu üzerine bir maliyet hesabı kurgulanmaktadır. Kadının yerinin evi olduğu kanaatini pekiştiren ana akım politikalar ‘doğal alanı’ olarak kabul edilmeyen istihdam alanında kadına yüksek gelirli sosyal güvencesi olan bir iş şansı tanımamaktadır. Bu durumda kadın güvenli olduğu düşünölen ev alanını ‘tercih’ etmek durumunda kalmaktadır.

Bu kısır döngüyü kırmak için neoliberal politikalara karşı bütönlöklö bir alternatif politikalar bütöünü savunmak, kadınların hayatlarını doğrudan etkileyen sosyal politika alanını yeniden tanımlamak önem kazanmaktadır. Diğeri bir değışle sosyal politika alanındaki talepler aynı zamanda kadınların taleplerini ifade etmektedir.

-Bugüne dek bakım emeğı vermiş kadınların emeklilik haklarının tanınması,

-Engelliye bakım sağlamış bulunan kadınların engelli hayatını kaybettikten sonra emeklilik haklarının sağlanması,

-Yaşlı engelli bakımının tekrar toplumun ve devletin bir görevi olarak tanımlanıp, kaliteli ücretsiz, içerisinde eğitimli profesyonellerin sosyal haklarının tanınarak istihdam edildiğı bakım evlerinin açılması,

-Engelli ve yaşlıların birey olarak durumlarının değıerlendirilip yurttaş hakkı olarak maaş bağlanması,

-Çocuklar için ücretsiz, kaliteli, okul öncesi eğitim eğitimini almış eğitimcilerin bulunduğu kamu kreşlerinin açılması,

-Eğitimin tamamen ücretsiz, kamusal bir hizmet haline getirilmesi,

-Kadınların boşanma, işten atılma, doğum, vb ihtiyaç duydukları dönemlerde bir hak olarak başvurabilecekleri bir gelir desteğinin oluşturulması gibi politikalar gündeme getirilmelidir.

-Ne eğitimde ne istihdamda olan, eğitim sürecini tamamlayan genç kadınların eğitimden istihdama geçiş sürecinde karşılıksız burs ve kredilerle 3 yıla kadar desteklenmesi.³

³ ‘Ne eğitimde ne istihdamda’ olan genç kadınların oranı erkeklerin oranının iki katıdır. Yükseköğretim net okullaşma oranı cinsiyete göre incelendiğinde ise bu oranın kadınlar lehine yüksek olduğu görölmektedir. Kadınlar hayatlarının erken dönemlerinde, eğitimli olmalarına rağmen, büyük oranda eğitimden istihdama geçme sorunu yaşamaktadır. Staj vb. sürelerde ödenen ücretlerin düşüklüğü ya da yokluğu bu sürenin aileler tarafından zaman kaybı olarak görölmeye yol açmaktadır. Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranı 2021 yılında %24,7 iken 2022 yılında %24,2 olmuştur. Genç erkeklerde ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı 2021 yılında %17,5 iken 2022 yılında %16,4, genç kadınlarda ise bu oran 2021 yılında %32,4 iken 2022 yılında %32,3 olmuştur. Türkiye’de 2020/21 öğretim yılında %44,4 olan yükseköğretim net okullaşma oranı, 2021/22 öğretim yılında %44,7’ye yükselmiştir. Yükseköğretim net okullaşma oranı cinsiyete göre incelendiğinde, erkeklerde bu oran %40,5’ten %40,3’e düşerken kadınlarda %48,5’ten %49,2’ye yükselmiştir.

2. İLKE VE ÇİZGİLERİMİZ

Yüz yılı aşkın süredir birçok çevre ve kuruluş, kadın ezilmişliğine karşı sayısız politika üretmiştir. Elinizdeki metin; kadınlar ve kadın haklarıyla ilgili günümüz Türkiye’inde sosyalist siyaset yapan Türkiye İşçi Partisi’nin Kadın Bürosu’nun, partinin program ve tüzüğüne uygun olarak siyasi üretimde bazı ilke ve çizgilerini gözetererek hazırlanmış taleplerini içermektedir.

- Hukukun ve devleti oluşturan yapıların tamamının ataerkil mantığı sebebiyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tek başına yasaların uygulanmasında değil, yasaların bizzat kendisinde olduğu gerçeğini merkeze yerleştirerek, en başta hukukun kendisini dönüştürmeyi hedefleyen politikalar üretmek, bunları uygulayıp geliştirmek,
- Kadınların ezilmesinin tek müsebbibinin ataerki olmadığını bilerek; kadınları ucuz iş gücü olarak gören, insanlık dışı koşullarda, güvencesiz biçimlerde çalışmaya zorlayan, emeğini görünmez kılan kapitalizm yok edilmeden sorunun çözümünün mümkün olmadığı bilincinde olmak,
- Kapitalist ve ataerkil toplum düzeninde, son derece kırılgan hale getirilmiş olan kadın kazanımlarının güvence altına alınabilmesi için yasal düzenlemelerin öneminin farkında olmak ve bu düzenlemelerin hayata geçmesi için evde, işyerinde, mecliste ve sokakta mücadele etmek,
- Kadınların evden çıkmasının ve istihdama dâhil olmasının, insanca çalışacağı ve yaşayacağı bir işe sahip olmasının; kadınların özgürleşmesinin temel taşlarından biri olduğunu bilerek kadınların istihdama katılması için yasal, siyasal, örgütsel müdahaleler için hazırlıklar yapmak; her başlıkta olduğu gibi istihdam alanında da emeğin cinsiyetli yüzünü ortadan kaldırmak,
- Emek gücünün üretimi ve yeniden üretiminin kadın üzerinden gerçekleşmesi sebebiyle, 1970’li yıllarda Batı ülkelerinde ev içi emeğin ücretlendirilmesi önermesi tartışmaya açılmış ve günümüze kadar süregelmiştir. Ancak bu talep dikkatlice ele alınmadığı takdirde, kadın emeğinin ev içi emekle özdeşleşmesi, ev mekanıyla sınırlandırılması ve kadının kamusal alanlardan iyiden iyiye izole edilmesi gibi sonuçları meşrulaştıracak bir zemin teşkil edecektir. Buradan hareketle temel amaç, bakım emeğinin/ev içi görünmeyen emeğin

 cretlendirilme çalışmalarına değil, ev içi emeğin kamusal bir hizmet olarak tanımlandığı ve kadının üstünden (devlet eliyle) alındığı bir düzenin kurulması için mücadele etmek olmalıdır.

- Kadınların hem kamusal alandan dışlanmasının önüne geçmek hem de mevcut düzen koşullarını kadınlar lehine çevirebilmek için kadınların kadın olmaktan kaynaklı taleplerini birincil görevlerinden saymak,
- Kadına yönelik her tür şiddetle mücadele etmenin zeminini salt cezalandırmayla sınırlamak yerine şiddeti yaratan ve besleyen ataerkil alt yapıya, bunun devamlı yeniden ürettiği toplumsal cinsiyet rollerine ve toplumsal pratiklere karşı da mücadele etmek gerektiğinin bilinciyle; İstanbul Sözleşmesi'ne tekrar taraf olmak, sözleşmenin her bir maddesinin ve 6284 Sayılı Kanun'un eksiksiz bir şekilde uygulanmasını savunmak; devletin tüm organlarının, şiddetin önce önlenmesi sonra da cezalandırılması için b t nl kl  ve organize bir biçimde hareket etmesi için sorumluluk almak,
- "Kadın beyanı esastır" ilkesini toplumun her alanında uygulanır kılmak, kadına yönelik şiddet sularında kadının öz savunma hakkının tanınması ve uygulanması önündeki engelleri kaldırmak üzere politikalar geliştirmek,
- Kadınların cinsellik ve doğurganlıkla ilgili haklarına erişmelerine engel olan, özgürlüklerini kısıtlayan her türlü ataerkil, muhafazakâr, gerici söylem ve uygulamalara karşı etkin bir şekilde mücadele etmek,
- Çocukluktan itibaren her kadının cinsellik ve doğurganlıkla ilgili bilgilendirilmesi; sağlık hizmetlerinden en yüksek standartlarda ve anadilinde yararlanabilmesi; kadınların bedenine, cinselliğine, doğurganlığına yönelik cinsiyetçi, aşağılayıcı, yargılayıcı ve nefret içeren eylem ve söylemlerin karşılığı olan caydırıcı cezaların verilmesi için etkin bir şekilde mücadele etmek; CEDAW ile kabul edilen kadının bedenine ve bütünsel varlığına yönelik koruma mekanizmalarının etkin işletilmesini sağlamak,
- Kadın hak ve özgürlüklerine karşı yürütülen saldırıların en önemli unsurlarından birinin ataerkil ve muhafazakâr sistemi yeniden üreten *laiklik karşıtı yasal düzenlemeler* olduğunun bilinciyle hareket etmek ve bu sisteme karşı yürütülen mücadelenin tarihsel sorumluluğunun farkında olmak,

- Toplumsal cinsiyet eşitliği temelli yerel yönetim plan ve bütçeleri hazırlamak; kent yaşamının fiziki, kültürel ve sosyal olarak bu temelde yeniden oluşturulması için mücadele etmek; izleme/değerlendirme mekanizmaları kurarak işleyişin etkinliğine ilişkin de sorumluluk almak.

3. KADIN EMEĞİ

Kadın emeği iki şekilde hayat bulur: Birincisi kadınlar artı değer üreterek, doğrudan üretim içerisinde bulunarak emeğin bizzat üreticisi olurlar; ikincisi ise yine kadınlar kendisi doğrudan artı değer üretmeyip bakım emeği, ev içi emek, görünmeyen emek olarak da adlandırılan aile bireylerinin bakım, hijyen ve beslenmelerini sağlayıp, artı değer üretimine dolaylı katkı yaparlar. Bu nedenle cinsiyetli emek tartışmamız bu iki ana hat üzerinde inşa olunur. Kadınların ücretli bir işte çalışırken cinsiyet kaynaklı binbir derdi ve görece daha görünür olan emek halleri, evin eşiğinden girildiği anda iyice görünmezleşir. İşçi erkeği ya da işçi ailesindeki çocuğun bakımına, üretime ve dolayısıyla hayata katılımını sürekli kılan büyük bir alan, kadınların omzunda tanımsız, güvencesiz, karşılığı olmayan kocaman bir boşluğa dönüşmektedir. Her iki durumda da kadınların bu ikili sömürüsü son 21 yıllık AKP/ Saray Rejimi iktidarından çok önceye, tarihsel bir arka plana dayanır.

3.1. Ücretli Emek Sömürüsünde Kadının Durumu

Bildiğimiz üzere kadın işsizliği önemli toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergelerinden bir olarak capcanlı karşımızda durmaktadır. Kadınların istihdama erişiminin hala ciddi zorluklar barındırmasının yanı sıra, istihdama katılan kadınların da türlü zorlukla mücadele etmek zorunda kaldığı açıktır. DİSK-AR tarafından hazırlanan *İşsizlik ve İstihdamın Görünümü Raporu*'na⁴ göre; kadınlar iş bulma konusunda erkeklere kıyasla daha büyük zorluklar yaşamaktadır. Dünya'da istihdama dahil olmasında herhangi bir engel bulunmayan kadınların yüzde 15'i, erkeklerin yüzde 10,5'i çalışmak istemesine rağmen iş bulamamaktadır. Bu parametreler yoksul ülkelerde kadınlar aleyhine daha da derin ve dönüştürülemez gedikler açmaktadır. Bugün geniş tanımlı işsizlik erkeklerde yüzde 18,3 iken, kadınlarda bu oran yüzde 30'dur! AKP/Saray Rejimi'nin kadın düşmanı politikaları her alanda olduğu gibi kadın yoksulluğu ve kadın işsizliği alanında da kadınlar aleyhine çarklarını döndürmektedir.

İstihdama bir şekilde dahil olup, iş bulabilen kadın işçilerin, işyerlerinde en çok cinsiyet temelli ayrımcılıkla ve uzun mücadeleler sonucu kazandığı yasal hakların keyfi inisiyatiflere bırakılmasıyla

⁴DİSK-AR, "İşsizlik ve İstihdamın Görünümü" Raporu, Temmuz 2023, <https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2023/07/IS-SIZLIK-VE-ISTIHDAmin-GORUNUMU-Temmuz-2023.pdf>, [Erişim Tarihi, 10 Aralık 2023].

mücadele etmek zorunda olduğunu söyleyebiliriz. İstihdama dahil olmanın; tanımlı, güvenceli bir iş bulabilmenin birçok sorunu ortadan kaldırmaya yetmediği ise muhakkaktır.

Kadınlar bugün hala aynı işi yaptıkları erkekten daha az maaş alarak ve yüzyıllardır süregelen bir sömürü düzeninin muhatapları olarak ayrımcılığa maruz kalmakta ve istihdama dahil olmakla yetinmeye zorlanmaktadır. Bunlara ek olarak, 8 saatlik iş gününden tanımlı mesai saatlerine, doğum izninden eşit işe eşit ücret talebine, işyerinde cinsel taciz ve şiddetle mücadeleye kadar uzun bir geçmiş olan kadın mücadelemizin sahip olduğu yasal hakları korumak ve geliştirmekle kalmayıp, uygulatmak sorumluluğu da yine kadınların omzuna yüklenmektedir. Eşit işe eşit ücret, doğum öncesi-sonrası izin hakları, süt izni, ücretsiz izin, yarım çalışma hakkı, kısmi-part time çalışma hakkı, gece mesaisine getirilen sınırlamalar, emzirme ödeneği ve kıdem tazminatı, işyerinde mobbing ve cinsel şiddetle mücadele Türk Ceza Kanunu'nda yer alan en tabii yasal haklardandır. Yasal olarak güvenceye alınmış olan bir dizi mesele bugün en çok uygulanmama-uygulatmama pratikleri ile karşımıza çıkmaktadır.

Kuşkusuz bunun en önemli nedenlerinden biri ülkemizde işçilerin sendikalı olma halleriyle ilişkisidir. Sendikal örgütlülüğün genel olarak çok zayıf olduğu, kadın işçilerin erkek işçilere göre sendikal mücadele içerisinde daha az yer almak zorunda bırakıldığı bir tabloda, Toplu İş Sözleşmeleri dahil olmak üzere birçok alandan kadınlar lehine kararlar çıkarmak ve kadınların yasal haklarını sendika güvencesiyle korunur hale getirmek mümkün olamamaktadır.

AKP'nin 2012'de yayınladığı Ulusal İstihdam Stratejisi (UİS) belgesinde kadınlar için neoliberal istihdam projeleri yer almaktadır. Bu belgede kadın istihdamını artırmak için buldukları çözüm, esnek ve kısmi çalışma şeklidir. 2016 yılında Gelir Vergisi Kanunu'nda değişiklik yapılmasına dair yapılan torba yasa ile kadınların özel istihdam ofislerinde kısmi zamanlı işlerde nasıl kiralanacaklarına dair düzenlenen yasalar kabul edilmiştir. Kamusal alanda var olabilmenin kendisinin kadınlar için bir savaşa dönüştüğü koşullarda kadınlar evden, esnek ve yarı zamanlı çalışma modelleri övgülenmiş; kadınlar hane içinde kalmaya devam ederek hem yarı maaşlara ve güvencesiz çalışmaya hem de kamusal alandan izole bir yaşam sürmeye zorlanmıştır. Böylelikle AKP, ücretli emek kısmındaki kadın ve erkek arasındaki dezavantaj yaratan makası daha da derinleştirmiş ve kadınların eve hapsedilmesini meşrulaştırmıştır. AKP/ Saray Rejimi'nin, "toplum yararına çalışma" adı altında kadının istihdamdaki rolünü esnetmeye çalışan bir yasasına göre; Belediyeler ve özel idareler, kadınları 9 aylığına istihdam etmekte, bu süre sonunda kadının iş akdini feshederek onu istihdam alanından uzaklaştırmaktadır.

3.2. Ücretsiz Emek Sömürüsünde Kadının Durumu

Bakım emeği ev içerisindeki emeği kapsar. Çocuk, engelli, yaşlı bakımı gibi birtakım sosyal hizmetlerin kamusal alandan uzaklaştırılarak aile ve piyasa üzerinden bireyselleştirilmesi; aile bireylerinin beslenme ve hijyenlerini sağlamasıyla ortaya çıkmıştır. İnsanlar bakım emeği almadan hayatını sürdüremez. İnsanların birlikte bulundukları tüm toplumlarda bakım emeğinin düşünülmesi, planlanması, sağlanması ve sürdürülmesi gerekmektedir. Bakım emeğinin düşünülmesi ve planlanmasına “zihinsel emek” denir. Hayatın her anındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklı bakım emeğini ve zihinsel emeği çoğunlukla kadınlar üstlenmektedir. Evdeki bireylerin beslenmesi, hijyenik bir barınma ortamının sağlanması, çocukların sağlıklı bireyler olarak yetişmesi ve bakımı, hanedeki yaşlı-hasta-engelli bireylerin bakımı ve yaşamsal ihtiyaçlarının düzenli olarak sağlanması bakım emeğinin gerektirdiklerindendir. Ekonomi için önemli olan tüm bu işleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı olarak, kadınların ev içerisinde ücretsiz olarak yapmaları beklenir. Bu ağır yükü taşıyan kadınlar, erkeklerle eşit koşullarda ücretli işlerde, istedikleri mesleki alanlarda çalışamazlar. Neoliberalizmin tüm dünyada her geçen gün daha da ağırlaşan emek sömürsünü derinleştirme stratejileri nedeniyle hem istihdamda yer bulamamak hem de artan ev içi emek süreci, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği her geçen gün artırmıştır. Ülkemizde ağır dinsellemenin de eklendiği bu politik tutumun yansımasıyla kimi özgül yanlar barındıran AKP/Saray Rejimi’nin kadınlar açısından ürettiği siyaset buna örnektir.

AKP’nin kadını istihdamdan uzaklaştırmasının ve üzerindeki sosyal sorumluluklardan kurtulmasının bir başka yolu da evdeki yaşlı ve hastalara bakan kadınların belli şartları yerine getirdiğinde, kendilerine bir miktar ücret ödenmesidir. İlk bakışta destekleyici bir uygulamak görüntüsü çizilse de bu uygulama kadının kamusal alandan uzaklaştırması, emeğinin değersizleşmesi gibi sonuçları meşrulaştırması açısından sorunludur. Çocuk, hasta, yaşlı bakımı devletin üstlenmek ve vatandaşına vermek zorunda olduğu kamusal bir hizmettir. Kadının kurtuluş mücadelesinde bu hizmetlerin devlet tarafından verilmesi mücadelenin olmazsa olmaz taleplerinden biridir. Bu ve benzeri müdahaleler en çok sosyal devletin budandığının somut kanıtı olarak görülmelidir. Düşük gelirli mahallelerde kadınların bakım emeklerini azaltacak ücretsiz kreşler, yaşlı-hasta-engelli bakım merkezleri olmadığı sürece, kadınlar daha da yoksullaşacaklar ve kamusal hayatın bir parçası olamayacaktır. Kadınların maruz kaldığı cinsiyet eşitsizliklerinin beraberinde ekonomik, fiziksel şiddeti de getirmesi ise kaçınılmazdır. Konda’nın Aralık 2021’de yayınladığı ‘*Pandemide Evde Bakım ve Zaman Kullanımı Araştırması*’na göre⁵:

⁵ Konda, “Pandemide Evde Bakım ve Zaman Kullanımı Araştırması”, Aralık 2021, <https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2023/07/ISSIZLIK-VE-ISTIHDAmin-GORUNUMU-Temmuz-2023.pdf>, [Erişim tarihi: 21.10.2023].

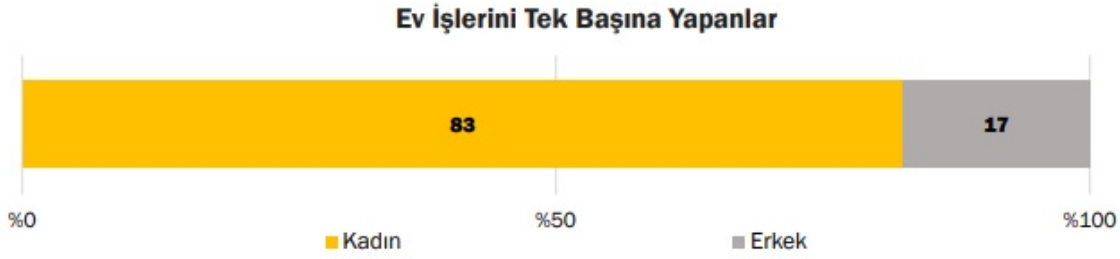
“Ev işlerini şu günlerde aynı hanede yaşadığınız kişiler arasından kim(ler) yapıyor?” sorusuna her 3 kadından 2’si ev işlerini tek başlarına yaptıklarını belirtmiştir. Kadınların sadece yüzde 15’inin eşi ev işlerine yardımcı (ortak) olmaktadır.

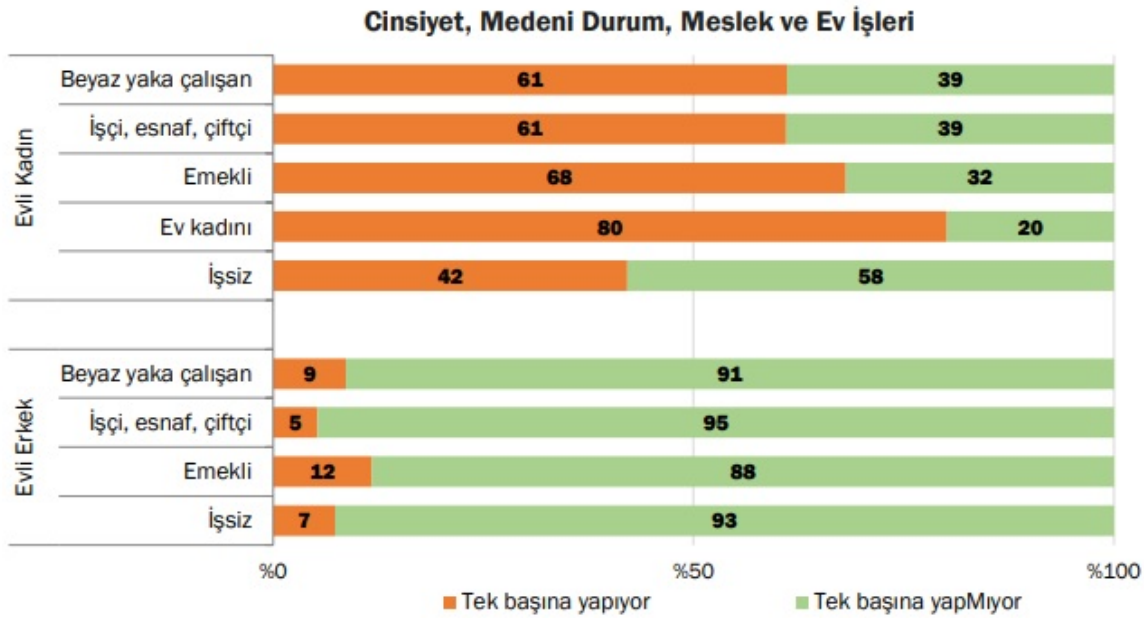
Erkeklerin cevaplarına bakıldığında ise görülmektedir ki ev işlerini tek başına yapan erkeklerin oranı yalnızca yüzde 14’tür. Ev işlerini erkeklerin yüzde 59’unun eşi, yüzde 30’unun annesi üstlenmektedir.

Ev işlerini tek başına yaptığını söyleyenlerin yüzde 83'ü kadındır. Bu çok şaşırtıcı bir sonuç olmasa da çok dramatik bir veri olarak göze çarpmaktadır.

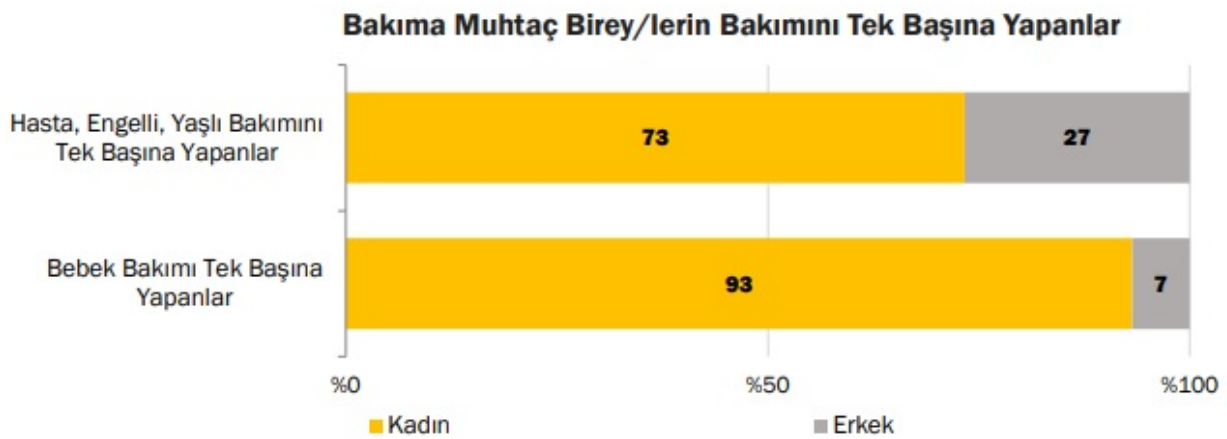
Konda'nın araştırmasına göre ev kadınlarının da çalıştığını ancak bu çalışmayı karşılığı olmayan emek yani "ev içi görünmeyen emek" olarak vurgulamak gerekir. Ev kadınlarının evdeki iş yükü diğer meslek kümelerine dahil olan evli kadınlara göre daha fazladır. Ev kadınlarının yüzde 80'i ev işlerini tek başına yaparken, diğer meslek dallarındaki evli kadınlar arasında da ev işlerini tek başına yapanların oranı oldukça fazladır. Beyaz yaka çalışan, işçi, esnaf, çiftçi ve emekli evli kadınların da yaklaşık olarak üçte ikisinin ev işlerini tek başlarına yaptıkları görülmektedir. Evli erkekler baktığımızda ise ev işlerini tek başına yapanların oranı oldukça düşüktür. Beyaz yakalı evli erkeklerin yüzde 10'u; işçi, esnaf, çiftçi evli erkeklerin yüzde 5'i; emekli evli erkeklerin ise yüzde 12'si ev işlerini tek başına yapmaktadır.

Ücretli bir işte çalışan kadın ise gündüz mesaisini bitirip evine geldiğinde akşam mesaisi başlamaktadır. OECD güncel raporlarına göre Türkiye'de kadınlar, ev işlerine günde ortalama 305 dk., erkekler yalnızca 67,6 dk. Ayırmaktadır. Bakım emeği sorumluluklarından kaynaklı dinlenme ihtiyacını yerine getiremeyen kadınlar, ertesi gün çalıştıkları işlerde gerekli verimi

sağlayamamaktadır. Kadınlar işe alınırken medeni durumları, çocuk sahibi olup olmadıkları göz önünde bulundurulmakta; çalışılan işlerde gelecek terfi durumlarında öncelik her zaman kadının bakım emeği sorumluluklarından kaynaklı erkeklere verilmektedir. Ücretli bir işte çalışmak isteyen kadınların çoğu, bakım emeği sorumlulukları nedeniyle evlerine yakın alanlarda iş aramakta ya da çalışabilecekleri koşullara evdeki durumlarına göre organize etmek zorunda kalmaktadır. Bu da işsiz kadın oranını artırmaktadır. Evlilik öncesinde ücretli bir işte çalışan kadınların çoğu, evlilik, hamilelik, doğum gibi bakım yükümlülüklerinin arttığı durumlarda işlerinden ayrılarak tüm vakitlerini evlerine, koca ve çocuğun bakımına, temizlik ve beslenmeye ayırmak zorunda kalmaktadır.

Bakım emeği gerektiren işleri hanede tek başına yapanların cinsiyet temelli dağılımına bakıldığında; hasta, engelli ve yaşlı bakımını tek başına üstlenenlerin yüzde 73'ünün; yani bu üç bakım emeği gerektiren grubun bakımını tek başına üstlenen her 4 kişiden 3'ünün kadın olduğu görülmektedir.

Bebek bakımını tek başına yapanların cinsiyetlerine bakıldığında ise kadın ve erkeğin toplumsal rolleri ve ev içi rollerindeki eşitsizliğin sonucu daha net biçimde ortaya çıkmaktadır. Evdeki bebeklerin bakımını tek başına yaptığını söyleyenlerin yüzde 93'ü kadın iken sadece yüzde 7'si erkektir.

Bakım emeğinden sorumluluğu omzuna yüklenen kadınlar için talep ettiğimiz politikalar:

- Herkes için ücretsiz, erişilebilir, kaliteli ve toplumsal cinsiyete duyarlı (kız ve oğlan çocuklarının cinsiyet temelli yetişmediği, eşitlik çerçevesinde eğitim aldıkları, eğitim fırsatlarından eşit yararlandıkları...) kreşler, anaokulları, yaşlı/engelli gündüz bakım merkezleri, evde hasta bakım hizmetleri vb...
- Yeni doğum yapan kadınların eşlerine, ücretli/ücretsiz babalık izinleri verilmesi.
- Çocuğun hastalandığı ve bakım gerektiren durumlar için babaya da ücretsiz bakım izni hakkı verilmelidir.

- Yerel yönetimler tarafından düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitimlerine destek olabilmek için, ücretsiz kurs merkezleri açılmalıdır.
- Bakım emeğinden sorumlu kadınların ulaşımlardan ücretsiz yararlanması sağlanmalıdır.
- Tüm yurttaşlar ücretsiz sağlık hizmeti almalıdır. Kadın hastalıkları alanında HPV, meme mamografisi, aile planlaması gibi düzenli takip edilmesi gereken alanlarda sağlık kuruluşları ücretsiz takiplerini yapmalıdır.
- Bakım emeği vermeye mecbur kalan kadınların emeklilik yaşları gelince devlet emekli olmalarını sağlamalıdır.

4. KADININ CİNSEL HAKLARI

Cinsellik; cinsel yönelim, cinsel kimlik, seks ve doğurganlık gibi birçok temayı bünyesinde barındıran şemsiye bir kavramdır.⁶ Ancak günümüzde, özellikle Türkiye’de çoğunlukla seksi imgelemek için kullanılmaktadır. Buna rağmen, biz, kadınların doğuşlarından itibaren hayatlarının tüm alanlarını bedenleri üzerinden kontrol altına alacak şekilde organize edilen “cinsellik” kavramını yukarıda söz ettiğimiz şekilde, geniş anlamında kullanıyoruz.

İnsan yaşamının en hayati deneyimlerinden biri olan cinsellik, bilhassa kadın cinselliği, gerek erişilebilecek sağlıklı bilgi kanallarının kısıtlanması gerek bu konuda konuşmanın, sorgulamanın, talep etmenin “ayıp” ve “günah” sayılması gibi tutumlarla dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de bastırılmakta ve yok sayılmaktadır. Uluslararası alanda yapılan çalışmalar, cinselliğin Müslüman toplumlarda daha keskin çizgi ve kurallarla denetlendiğini göstermektedir. Türkiye’de bilimsel verilere dayalı cinsel eğitimin eksikliği ve erişilmezliği özellikle kız çocuklarının ve genç kadınların cinsel deneyimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Kız çocuklarına çok erken yaşlarından itibaren üstü örtülü mesaj ve baskıcı tutumlarla seksin ve cinsel arzuların uzak durulması gereken “kirli” bir deneyim olduğu öğretilmektedir. Bunun neticesinde, cinselliğe dair son derece yanlış bilgilerle, inanışlarla ve mitlerle büyütülen kız çocukları için bedenlerini tanımanın ve sevmenin, sağlıklı bir cinsellik yaşamının ve cinselliğini yaşayacağı bireyi/bireyleri özgür iradeleriyle seçebilmenin önünde çok çeşitli engeller oluşmaktadır.

Dahası, cinselliğin, özellikle kadın cinselliğinin denetlenme, bastırılma ve yok sayılma süreçleri pek çok kadın için ergenlik dönemindeki bedensel değişimlerini, ilk regl deneyimini, ilk cinsel deneyimi birer travma haline getirmekte; kadınların cinsel arzularının olmadığı, seksin kadın için evlilikte

⁶ Deborah Cameron & Don Kulick, *Language and Sexuality*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

kocaya karşı bir kadınlık görevi, sadece üreme için bir araç olduğu, menopoz sonrası kadın cinselliğinin sona erdiği gibi mitlerle büyütülen milyonlarca kadın için cinsellik, evlilik içi tecavüzü de kapsayan bir kabusla dönüşmektedir. Diğer bir yandan, tüm politik ve toplumsal baskılara rağmen kendi iradeleriyle cinselliğini evlilik kurumu dışında özgürce yaşamak isteyen (bekar) kadınlar çeşitli toplumsal dışlanma ve etiketlenme tehditleriyle karşılaşmaktadır. Bu durum, erkeklerin aksine, kadınların cinsel haklarının şiddetli bir şekilde ihlal edildiğini göstermektedir.

Kadın cinselliği yalnızca aile ve sosyal çevrede otorite konumunda olan erkekler ve kadınlar tarafından değil, toplumun geneli ve devlet tarafından da denetlenmeye çalışılmaktadır. “Bekâret”, “genel ahlak”, “namus”, “makbul kadınlık/erkeklik”, ve “kız/kadın” gibi çeşitli kavramlar üzerinden sınırları netleştirilmeye çalışılan kadın cinselliği, bilhassa muhafazakâr siyasetlerin söylemlerine de malzeme edilmektedir. 21 yıllık AKP iktidarı boyunca bunun çeşitli örneklerine tanıklık ettik. Vajina sözcüğünü kullanmanın ayıp sayılmasından⁷ kadın gazetecilerin bedenleri üzerinden sözlü tacize uğramasına⁸, kadınlara bedenleri ve cinsellikleri ile ilgili had bildirmeye çalışan siyasetçiler her dönemde var olmuşsa da AKP iktidarında bu söylemler gittikçe pervasızlaşmış ve cüretkarlaşmıştır. Örneğin, dönemin başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan, Hopa’daki toplumsal olayları protesto eden Dilşat Aktaş için “O kadın, kadın mıdır kız mıdır, bilemem” diyerek açık bir şekilde Aktaş’ın cinselliğine ve bedenine saldırıda bulunmuş; toplum nezdinde Aktaş’ı değersizleştirmeye ve karalamaya çalışmıştır.⁹ Yine, geçtiğimiz seçim sürecinde siyasal İslamcılar tarafından gündeme getirilen ‘zinanın suç sayılması’ tartışmaları kadınların cinsel haklarını ve iradelerini hedef almaktadır. Aynı zamanda, bu tarz gerici söylemler seksi, cinsel haklar bağlamından koparıp heteroseksüel evlilik içinde ve karı koca arasında yaşanan bir olguya indirgemektedir.

Oysa cinsel haklarımız, cinselliğimize dair insan haklarımızdır. Bir başka deyişle, cinsel haklar insan haklarının bir parçasıdır. Her kadının bedeni ve cinselliği yalnızca kendisine aittir ve bir kadının veya kız çocuğunun bedenine müdahale etmeye hiç kimsenin ve hiçbir kurumun hakkı yoktur. Bu haklarımız, yalnızca ulusal yasalarla değil, uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve belgeleriyle de güvence altına alınmıştır. Dünya Sağlık Örgütü’nün 2006 yılında son şeklini verdiği cinsel haklarımız şunlardır:

⁷ Aralık 2012 tarihinde, dönemin Başbakan Yardımcısı olan Bülent Arınç tarafından beyan edilmiştir.

⁸ Temmuz 2013 tarihinde dönemin AKP Tokat Milletvekili Zeyid Aslan tarafından beyan edilmiştir.

⁹ Haziran 2011 tarihinde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Konya Mitinginde yaptığı konuşmada geçmektedir.

1. Hepimizin ayrımcılık veya şiddete uğramadan cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine en yüksek standartlarda erişme hakkı vardır.
2. Cinselliğimize dair bilgi arama, edinme ve yayma hakkımız vardır.
3. Cinsellik eğitimi alma hakkımız vardır.
4. Bedensel bütünlüğümüze saygı gösterilmesi hakkımız vardır.
5. Cinsellik yaşama veya yaşamama kararını verme hakkımız vardır.
6. Cinsellik yaşayacağımız kişiyi seçme hakkımız vardır.
7. Karşılıklı rızaya dayalı cinsellik yaşama hakkımız vardır.
8. Karşılıklı rızaya dayalı evlilik yapma hakkımız vardır.
9. Çocuk sahibi olup olmamaya ve ne zaman doğuracağımıza karar verme hakkımız vardır.
10. Tatmin edici, güvenli ve zevkli bir cinsel hayat yaşama hakkımız vardır.

Ne yazık ki Türkiye’de kadınların cinsel hakları her aşamada ihlâl edilmektedir. Kadınların cinsellik, cinsel sağlık ve doğurganlıkla ilgili anadilde, bilimsel ve sağlıklı bilgiye erişebilmeleri halen mümkün değildir. Bunun yanı sıra bilhassa çocukların ve gençlerin cinsiyet ayrımcılığı içermeyen, toplumsal cinsiyete duyarlı cinsellik eğitimi alma hakkı da ihlal edilmektedir.

Diğer yandan, Türkiye’de ve dünyada pek çok kadın, cinsel yönelimi çerçevesinde cinsellik yaşayacağı kişiyi seçme, onu tanıma ve özgür iradesiyle ilişkiyi sürdürmeye karar verme hakkından mahrum edilmektedir. Oysa medeni durumu ne olursa olsun her kadının cinselliği talep etme, cinsellik yaşadığı ilişkiyi sona erdirmeye, evlenme ya da evlenmeme kararını özgürce verme, aynı şekilde çocuk doğurma ya da doğurmama ya da ne zaman doğuracağına karar verme hakkı, en temel insan hakları arasında yer almaktadır. Hiç kimseye işkence ve insanlık dışı muamele uygulanamaz; beden bütünlüğüne zarar veren uygulamalar, zorla kısırlaştırma, zorla doğum kontrolü veya kürtaj, cinsel yönelim ve cinsel kimliğe dayalı işkence ve kötü muamele uygulanamaz. Herkesin cinselliğiyle ilgili gizlilik ve özel hayat hakkı vardır. Ayrıca herkesin cinsellik, cinsel sağlık ve cinsel haklarla ilgili barışçıl örgütlenme ve protesto hakkı bulunmaktadır. Cinsel hakları ihlal edilmiş her bireyin adalet, sağaltım ve tazmin edilme hakları da bulunmaktadır. Ayrıca, kadın cinselliğinin politik mücadele içinde ve çeşitli medya kanallarında olumlu bağlamlarda dile getirilmesi gerekmektedir. Kadın cinselliğini, kadının bedensel bütünlüğüne saldıran ve kadını pasivize eden taciz ve tecavüz bağlamlarının ötesinde, cinsel haz, cinsel arzu ve cinsel öznellik çerçevesinde konuşmak ve savunmak gerekmektedir.

Bir diğ er mesele olan regl bağlamında, her kadının ve kız çocuğunun kaliteli ve ücretsiz hijyenik pedlere erişme hakkı güvence altına alınmak zorundadır; zira hijyenik pedler cinsel sağlının korunmasında kritik öneme sahiptir. Ancak, Türkiye’de giderek artan ekonomik kriz ve beraberinde gelen zamlarla hijyenik pedler birçok kadın ve kız çocuğu için her geçen gün daha da erişilemez hale gelmektedir. 6 şubat 2023 depremi sonrasında kadınların ve kız çocuklarının hijyenik ped ihtiyaçları çok geç karşılanmış ve önemli bir süre boyunca binlerce kadın ve kız çocuğu depremin yarattığı tahribat içerisinde hijyenik olmayan yöntemlerle kendi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Bu durum bize, temel ihtiyaçların eril düşünce tarafından belirlendiği ve kadınların ve kız çocuklarının temel ihtiyaçlarının bu ihtiyaçlar arasında görülmediğini göstermiştir.

4.1. KADININ DOğURGANLIK HAKLARI

Pek çok toplumda olduğu gibi Türkiye’de de hükümetler, dini kurumlar, hatta zaman zaman sivil toplum kuruluşları nüfus politikaları doğrultusunda kadınların doğurganlık yetisini kendi siyasi çıkarları doğrultusunda ara sallaştırmaktadır. 2000’li yıllardan önce nüfusun kontrol altında tutulması politikasıyla hareket eden h k metlerin yerini 2002’den itibaren kadınları üreme makinesi olarak gören AKP h k metlerinin almasıyla, kadınlara sıklıkla kaç  ocuk doğurmaları gerektiğinin hatırlatıldığı, anne olmayan kadınların kadınlıklarının sorgulandığı bir süreç yaşanmaktadır.

Türkiye’de nüfus politikaları ve kadın cinselliğini kontrol eden yasalara ek olarak gelenek ve adetler de “makbul” kadınlığı annelik ve eş rolleriyle tanımlamakta, kutsal aile  er evesi dışında yer almayı seçen kadınların kendi bedenleri, cinsellikleri ve doğurganlıkları ile ilgili karar verme hakları sıklıkla ihlâl edilmektedir. Erken çocukluktan itibaren, kız çocuklarına “iyi” bir evliliğin ve “iyi” bir anne olmanın hayattaki en büyük başarı olduğu düşüncesi işlenmekte ve kadınlar çeşitli yöntem ve söylemlerle evliliğe doğru itilmektedir. Evliliğin  zg r iradeyle verilecek bir tercih olduğu ve zorunlu olmadığı bilgisi hiçbir zaman devlet politikalarında ve siyasi söylemlerde yer almamıştır. Bu durum bize, kadınların bedenlerinin babanın kontrolünden çıktıktan sonra başka bir erkeğin yani kocanın kontrolüne geçmesi gerektiği yanılgısının ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir.

Ne yazık ki, Türkiye’de 2005 yılına kadar geçerli olan Türk Ceza Kanunu’nda kadınların bedenleri ve cinsellikleri kendilerine değil, babalarına, kocalarına ve topluma ait görülüyordu. Kadın bedeninin bütünlüğüne karşı işlenmiş suçlar, kadınların evli olup olmamasına, bakire olup olmamasına göre cezalandırılıyordu. Türkiye kadın hareketinin “Cinselliğimiz ve bedenimiz bizimdir!” diyerek 2002’den 2005 yılına kadar yürüttüğü Türk Ceza Kanunu Reformu Kampanyası ile kadınların bedenlerinin ve cinselliklerinin sadece kendilerine ait olduğunun yasal olarak da kabulünü ifade eden TCK reformu gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, şu anda yürürlükte olan Ceza Kanunu’na göre,

-Evlilik içi veya dışı tecavüz, cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı, kaçırma, namus adına gerçekleştirilen saldırı ve cinayetler, zorla evlendirme ve bekâret kontrolü cinsel suçlar kapsamındadır.

-TCK'ya göre hiç kimse kadın cinselliğini baskı altında tutmak için “töre”, “namus”, “ahlak”, “edep” gibi kavramları kullanamaz, cinsel suçlara verilen cezalar bu gibi kavramlar bahane gösterilerek hafifletilemez.

-Hiç kimsenin bizim rızamız olmadan bedenimize veya cinselliğimize yönelik bir davranışta bulunmaya hakkı yoktur.

TİP’li Kadınlar olarak bizler, yasalarla teminat altına alınmış hak ve özgürlüklerin uygulamaya yansımadığını, ataerkil zihniyetin kadın bedenini ve cinselliğini kontrol etmek, baskı altına almak ya da yok saymak için her çatlaktan sızmaya çalıştığını ve kadınları koruyan yasalara açıkça ve örgütlü bir biçimde saldırdığını, kâğıt üzerinde kazanamadıklarını toplumsal algıyı şekillendirerek kazanmaya çalıştığını biliyoruz.

Bu bağlamda, gerek yasaların etkin bir biçimde uygulanması gerekse yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç olan alanlarda hızla bu düzenlemelerin gerçekleştirilmesi TİP kadın politikaları açısından merkezi önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra kadın bedeni ve cinselliğini denetim ve baskı altında tutan ataerkil zihniyetle ve uygulamalarla her alanda ve her düzeyde mücadele edilmesi elzemdir.

Türkiye’de ve dünyada hükümetler genel olarak politikalarını belirlerken kadınların gereksinimlerini dikkate almadan, kadınların iradelerini hiç sayarak karar verme eğilimindedirler. Bu durum zaman zaman kendini zorla kürtaj gibi uygulamalarla zaman zaman da dini gerekçelerle kürtaj hakkının engellenmesi gibi politika ve söylemlerle göstermektedir. Türkiye’de kadınların kürtaj hakkı, 24 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2827 sayılı kanunla kısmen güvence altına alınmıştır. Bu kanuna göre, her kadın 10 haftaya kadar isteğe bağlı olarak gebeliklerini sonlandırma hakkına sahiptir. Ancak ne yazık ki, birçok alanda olduğu gibi kadınların sağlıklı, güvenilir ve ücretsiz kürtaj hakları ihlal edilmektedir. 2016 yılında Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı bileşeni 12 kadın örgütünün yayınladığı rapora göre yasal düzenlemelere aykırı biçimde, kadınlar yalnızca Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirlerdeki birkaç kamu hastanesinde güvenilir ve ücretsiz kürtaj hizmetine erişebilmektedir. Bu rapor, diğer illerdeki (evli veya bekar) kadınların kamu

hastanelerinde kürtaj olmalarının mümkün olmadığını göstermektedir.¹⁰ Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın alışmaları Araştırma Merkezi'nin 2020 yılında yayınladığı araştırma raporunda da benzer bulgular yer almaktadır.¹¹ Rapora göre, Türkiye'de 295 kamu hastanesinden yalnızca 10 tanesinde isteğe bağlı ve medeni durum gözetilmeksizin kürtaj hizmeti verilmektedir. Ayrıca hastane yetkilileri kadınların kürtaj taleplerini "neden kürtaj yaptırmak istiyorsunuz?", "kaç yaşındasınız?", ve "bebek düşünmüyor musunuz?" gibi yorucu ve yıldıracı sorularla sorgulamaktadır. Kadınların güvenilir, kaliteli ve ücretsiz kürtaja erişme hakkı her şekilde güvence altına alınmak zorundadır. Kürtaj hakkı ihlali kadınların hayatlarına ve bedenlerine tamiri çok zor olan zararlar vermektedir. Oysa ocuk doğurup doğurmamaya karar vermek kadınların en temel insan haklarından biridir. Doğurganlığın bedenimize etkileri üzerine bilgi sahibi olmak, travma yaşamadan, kaygı duymadan, güvenle cinsel ilişkiye girebilmek kadınlar olarak en temel haklarımızdan biridir. Gebelik boyunca bir sağlık görevlisinin kontrolü altında olmak, gebelik sonrası ile ilgili bilgilendirilmek yine temel doğurganlık haklarımız arasında yer alır.

1994 yılında Kahire'de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı sonrası BM yesi ülkeler tarafından imzalanan protokolde ya da 1985 yılından itibaren Türkiye'nin de imzacısı olduğu CEDAW'da (Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi) kadınların doğurganlık haklarının ve devletlerin yükümlülüklerinin altı çizilmektedir.

2012 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın kürtajın cinayet olduğu açıklamasının ardından kadınları yasal haklarından mahkm eden devlet hastanelerinin sayısı hızla artmıştır. Söz konusu kanuna göre, gebeliğin 10. haftası doluncaya kadar kürtaj yaptırmak hukuken mümkündür. Ancak bir kadının gebe olduğundan şüphelendiği tarih göz önüne alındığında, kürtaja karar verebilmesi ve gerçekleştirebilmesi için kadınlara yalnızca 4 haftalık bir süre kalması bu süreci kadınlar için karmaşıklaştırmaktadır. Üstelik Türkiye'de kürtaj her ne kadar kanun ile güvence altına alınmış bir hak olsa da uygulamada kürtaja erişimin fiili kısıtlama ve yasaklara tabi olduğunu pek çok kadın örgütünün araştırma raporlarından takip etmek mümkündür. Yukarıda bahsettiğimiz rapora benzer şekilde, 2020'de Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın alışmaları Araştırma Merkezi'nin gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre, Türkiye'deki 295 devlet hastanesi ile görüşülmüş, bu hastanelerin sadece 10 tanesinde isteğe bağlı kürtaj yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Aynı

¹⁰ Mor atı, "Kamu Hastaneleri Kürtaj Uygulamaları Araştırma Raporu", Mor atı Kadın Sığmağı Vakfı (blog), 02 Haziran 2016, <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/371-kamu-hastaneleri-ku-rtaj-uygulamalari-arastirma-raporu/>, [Erişim tarihi: 19.12.2023].

¹¹ Mary Lou O'Neil, Deniz Altuntaş, ve Alara şevval Keskin, "Yasal Ancak Ulaşılabilir Değil: Türkiye'deki Kamu Hastanelerinde Kürtaj Hizmetleri" Araştırması, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın alışmaları Araştırma Merkezi, Kasım 2020, <https://gender.khas.edu.tr/tr/yasal-ancak-ulasilabilir-degil-turkiyedeki-kamu-hastanelerinde-kurtaj-hizmetleri>, [Erişim tarihi, 19.12.2023].

araştırmaya göre görüŖülen hastanelerden 55’inde, “kürtajın yasak olduğu” söylenerek kadınlara yanlış ve yanıltıcı bilgi verilmiştir. Kadınların kürtaj hakkına erişebilecekleri hastanelere ilişkin bilgiye erişememeleri bir yana, özel hastaneler yoluyla bu hakka erişmek isteyen kadınlar yüksek ücret ödemek zorunda bırakılmakta, bu parayı karşılayamayacak kadınlar ise “merdiven altı” olarak tabir edilen sağlıksız koşullarda uzman olmayan kişilerin eline bırakılmaktadır. Sağlıklı, güvenilir ve ücretsiz kürtaj hakkı ihlalleri kadınların ruhsal ve fiziksel sağlıklarını ve yaşamlarını tehlikeye sokmaktadır.

Kürtaj hakkına erişimin engellenmesinin yanı sıra, cinsel sağlık ve gebelik önleme yöntemlerine dair bilgiye ve hizmete erişim de kadınlar için gittikçe zorlaşmaktadır. Doğum kontrolünün kadınların sorumluluğunda olduğu algısının yaygınlaşması bir yana, doğum yapmak istemedikleri halde herhangi bir doğum kontrol yöntemi kullanmayan çiftlerin sayısı da gittikçe artmaktadır. Eş iznine tabi olmayan gebelik önleyici yöntemler konusunda kadınlar zaman zaman yanlış bilgilendirilmekte, eşlerinden izin almaları talep edilebilmektedir.

Evli olmayan kadınlar için cinsel sağlığa erişim daha da zorlaşabilmekte, kamuda ve özel hastanelerde çalışan pek çok hekim, evli olmayan kadınları cinsel sağlıklarına dair bilgilendirme veya takip süreçlerinin dışında bırakabilmektedir. Korunma yöntemlerinden olan kondom kullanımı artan fiyatlar nedeniyle birçok insan için erişilemez hale gelmektedir. Bütün bu hak ihlalleri, kadınlar arasında sağlıksız bilgilerin yaygınlaşmasına, tehlikeli düşük yapma yöntemlerine başvurulmasına sebep olmaktadır.

Bunun yanı sıra kadınlar salt doğurgan oldukları için istihdam alanında da pek çok sorun yaşamaktadır. Çocuk sahibi olmak kadınların emek süreçlerinden dışlanmasına sebep olmakta, kreş hizmetlerinin olmayışı ve çocuk bakım yükü nedeniyle güvencesiz, sigortasız, esnek ve yarı zamanlı çalışma süreçlerine zorlanmaktadırlar. Henüz iş görüşmesinden itibaren “Çocuk doğurmayı düşünüyor musun?” gibi yasal olarak sorulmaması gereken sorular kadınlara yöneltilmekte, kimi zaman da bulunduğu iş kolunda yükselmeyi kadınlar için imkânsız hale getirmektedir. Oysa İş Kanunu’na göre gebelik işten çıkarma sebebi olamaz; gebelik halinde ücretli doktor kontrolü izni, doğum öncesi ve sonrası 16 hafta annelik izni, 6 aya kadar ücretsiz izin gibi haklarımız mevcuttur. Kadınların hayatlarının gerek iş yaşamında gerek toplumsal ya da özel hayatlarında cinsellikleri ve doğurganlıkları üzerinden kontrol altına alınmaya çalışılması, bunun üzerinden huzursuz ya da güvensiz hissettirilmesi, tehdit edilmesi ya da baskılanması kabul edilemez.

6 Şubat depremiyle yaşanan yıkım kız çocuklarını ve kadınları erkeklere kıyasla daha da çok etkilemiştir. Deprem sonrası süreçte binlerce kadın ve kız çocuğu cinsel sağlık hizmetlerine

erişememiştir. Cinsel sağlık için kritik öneme sahip olan hijyen koşullarının ortadan kalkması kız çocuklarını ve kadınları genital enfeksiyon riskiyle karşı karşıya bırakmıştır. Türkiye’de normal koşullarda dahi olması gerektiği şekilde yerine getirilemeyen sağlık ve üreme sağlığı hizmeti deprem sonrası süreçte daha da erişilemez hale gelmiştir. Travmaya bağlı adet düzensizliği, erken doğum, gebelikte yaşanan riskler ile istenmeyen gebeliğin sonlandırılması, gebelik kontrolü, loğusalık süreci gibi konularda kadınların ciddi sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Bölgede gönüllü olarak çalışan kadınların aktarımlarına göre, iç çamaşırı gereksinimlerini dahi dile getirmekte zorlanan kadınlar cinsel sağlıkla ilgili konularda ihtiyaç ve sorunlarını ifade edememişlerdir. Bu durum bize, afet yönetimlerinin toplumsal cinsiyete kör bir şekilde planlandığını göstermektedir. Dolayısıyla, doğal afetlerde toplumsal cinsiyeti gözetenek düzenlenen ulusal ve uluslararası planlamalara acil gereksinim duyulmaktadır.¹²

5. YEREL YÖNETİMLERDE KADIN POLİTİKALARI

5.1. Giriş

Türkiye’de mahalli idare denemelerinin karşımıza çıkışı her ne kadar erken modernleşme dönemine-1850’lere ve sonrasında İkinci Meşrutiyet dönemine dayansa da yönetsel ve mekânsal olarak yerel yönetimlerin ülke genelinde yaygınlaşması ve kurumsallaşması Cumhuriyet’in ilanından sonrasına tarihlenmektedir. Rejim değişikliği pek çok yönüyle yeni örgütlenme yapılarını gerekli kılsa da Osmanlı’dan kalan süreklilikleri de barındırmaktadır. Her ne kadar yerelden yönetimin kurumsallaşması için adım atılsa da özellikle kentlerin siyasal sistem içerisinde yer alması, merkezi yönetimin etkisi altında olmuştur. Bu dönemde uluslararası ticaret ilişkileri, yerel güç ilişkileri ve konumları dolayısıyla görece özerk yerel yönetimlerin olduğu bilinmektedir; ancak özellikle ulus-devletleşme sürecinin bir veçhesi olarak yerel yönetimlerin özerkliği merkezi yönetimin kontrolündedir.¹³

Kadınlar 1930 yılında Belediye Kanunu’nun kabulüyle beraber belediye seçimlerine, Köy Kanunu’nun bir maddesinde yapılan değişiklikle ise 1933 yılında köy muhtar ve heyetlerine seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Ancak Türkiye’nin ulus-devlet olarak inşası, geç kapitalistleşme ve modernleşmenin özgül bir erkek egemen sistem olarak ortaya çıkması şeklinde olmuştur. Modern ulus-devletin en küçük birimi aile olarak görülür ve kadınların bu aile içindeki rolleri ve konumları “annelik” olarak kutsanmıştır. Bu dönemde, sömürgeciliğe karşı mücadele kapsamında kadınların

¹² EŞİK, “6 Şubat 2023 Depremleri: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakış Açısından Geleceğe Notlar”, 2023.

https://esik.org.tr/s/2547/i/ESIK_DepremRaporu_TCE_BakisAcisindan_GelecegeNotlar.pdf, [Erişim Tarihi: 19.12.2023].

¹³ Tarık Şengül, Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2009.

eşitlik talepleri de eğitim, evlilik ve çalışma hakkı gibi kültürel ve sosyal alanlarla sınırlı kalmıştır.¹⁴ Kadınların siyasal alanda var olmalarının koşulu ise “cinsiyetsiz ve asexual” olmaları olarak belirlenmiştir. Kamusal alanda kendine yer bulamayan, eğitim ve istihdam olanaklarına eşit erişim koşullarına sahip olmayan kadınların bütüncül bir politik yaklaşım olmaksızın seçme ve seçilme hakkına sahip olması pratikte büyük değişiklikler yaratmamış ve biçimsel kalmıştır. Bu durumda eşitsiz konum yalnızca kadınlarla erkekler kıyasında değil farklı sınıftan kadınlar arasında da ortaya çıkmaktadır. O dönemden bu yana kadınların siyasal yaşamda eşitsiz bir konumda olduğu görülmektedir.

Sovyetler Birliği’nin dünyadaki siyasi ve ideolojik hakimiyeti ve bu dönem yaşanan toplumsal hareketler özellikle 1970’lerde toplumcu belediyeçilik anlayışını hâkim kılmıştır. Yine bu dönem emekçiler ve sermaye arasındaki çatışmayı düzenleme rolünü üstlenen devlet, refah devleti modeli politikalarıyla özellikle büyük kentlerde bakım emeği alanındaki hizmetleri erişilebilir kılarak erkek egemenliğinin aile içindeki gerilimini azaltmıştır. Sol siyasetin özellikle kentlerde etkili olduğu bu dönemde yerel sorunların sosyal demokrat belediyeçilik anlayışıyla çözülmesi, ülke geneli için siyasal mücadelenin önüne geçen pratikler ortaya çıkarmıştır.

1980’li yıllara gelindiğinde ise dünyada ve Türkiye’de yeni bir ekonomik birikim biçimi hâkim olmuştur. Refah Dönemi politikalarının sona ermesi, 1989 yılında Sovyetler Birliği’nin çözülmesi gibi süreçler kamusal hizmetlerin ticarileşmesine, kamusal alanın keskin sınırlarla cinsiyetlendirilmesine sebep olmuş; bu durumdan ise en çok etkilenenler kadınlar olmuştur.

1980 sonrasında yerel yönetimlere imar planlarını yapma yetkisi verilmiş ve belediyelerin yetkileri genişletilmiştir. Aynı zamanda belediyelerin borçlanmasının ve şirketleşmesinin önü açılmış, bu da kamusal hizmetlerin ticarileşmesine neden olmuştur. 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu’yla belediyelerin gelirleri arttırılmıştır. Bu uygulamada yerel yönetimlerin özerkliği değil, hızla artan kent sorunlarına karşı kolaylıkla çözüm bulmak ve yerel yönetimleri depolitize etmek hedeflenmiştir.

2000’li yılların başından itibaren iktidara gelen siyasal İslamcı çizgideki AKP’nin muhafazakâr ve piyasayla tamamen iç içe girmiş politikaları, kent yaşamından kadınların giderek dışlandığı, belediye hizmetlerinin pek çoğunun şirketler eliyle çözüldüğü bir belediyeçilik anlayışı tesis etmiştir.

¹⁴ Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

5.2. Mevcut Durum

5.2.1. Yerel Yönetimlerde Kadın İstihdamı, Temsili ve Katılımı

Yerel yönetimlerde kadınların istihdamı, temsil edilmesi ve katılımı önündeki ciddi engeller bugün Türkiye için tüm yakıcılığı ile devam etmektedir. 2023 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yayınlanan raporda¹⁵, 2014 ve 2019 yerel seçimleri sonrası mahalli idarelerin istihdam oranları ve görev dağılımlarına bakarak da açıkça görülmektedir ki kadınların yerel yönetimde ilişkisi oldukça zayıf bir bağla kurulmuştur. Bugüne kadar tüm tarihsel sürece bakıldığında kadınların belediye başkanı olarak temsil edildiği en yüksek oran %3, il genel meclis üyeliği için %4,7 ve belediye meclis üyeliği için %11 olmuştur. Dünya genelinde yerel yönetimlerde kadın temsil oranı %36 iken bu oran Türkiye’de %10,42 ile sınırlı kalmıştır ve Türkiye 133 ülkenin listelendiği bu sıralamada Nijerya, Zambiya, Gana, Umman gibi ülkelerin hemen önünde, 118. sırada yer almaktadır.

Diğer bir biçimde ifade etmek gerekirse Türkiye’de yerel yönetim seçimleri sonucunda göreve gelen her 10 kişiden yalnızca 1’i kadındır. Üstelik belediye çalışanlarına bakıldığında kadınlar aleyhine işleyen hiyerarşik süreç derinleşmektedir. Birçok belediyede çalışan kadın oranı %20 ile sınırlı kalmakta; üst-orta düzey yönetici pozisyonlarıyla ilgili doğrudan bilgi bulunmasa da bu oranın yöneticilik pozisyonlarında kadınların yokluğuna ilişkin daha olumsuz bir tabloya işaret ettiğini söylemek mümkündür.

2019 yılı yerel seçimleri sonrası Büyükşehir Belediye Başkanı kadın sayısı 3 (%10), Büyükşehir İlçe Belediye Başkanı kadın sayısı 25 (%5), İl Belediye Başkanı kadın sayısı 1 (%2)’dir. Üstelik bu oranlar, muhtarlıktan ihtiyar heyet üyeliğine kadar tüm kademeler için ortalama %4 kadın temsiline işaret etmektedir.

“Yerel demokrasi ve katılım gibi değerlerin temelini “temsil” oluşturmaktadır. Yerel seçim sonuçlarına göre, nüfusun yaklaşık olarak yarısını oluşturan kadınlar, yerel yönetimlerin organlarının neredeyse tamamında erkeklerce temsil edilmektedir. Eğer kadınların yerel topluluk içindeki konumları, yaşam alanlarında karşılaştıkları sorunlar, yerel hizmet öncelikleri ve beklentileri erkekler ile aynı olsaydı, bu temsil gerçek bir temsil olabilirdi. Ancak durum böyle değildir. Kadınların kentsel mekânı kullanım biçimlerini, kullanırken ne tür sorunlarla karşılaştıklarını, beklentilerini, ihtiyaçlarını ve önceliklerini ancak kadınlar bilebilir veya bilmeyenlere ancak kadınlar anlatabilir. Yerel ölçekte “Kadınların Yararı”nı ancak kadınlar savunabilir. Bunun yolu da yerel yönetim organlarında

¹⁵ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, “2022 Yerel Yönetimler Faaliyet Raporu”, chrome-extension://efaid-nbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://webdosya.csb.gov.tr/db/yerelyonetimler/icerikler/faal-yet-raporu_4-20230904213511.pdf, [Erişim Tarihi: 26.12.2023].

kadınların eşit temsilinden geçmektedir. Eşitlikten uzak bu temsille, “Toplum Yararı” denilen şey, aslında zorunlu olarak, ‘Erkek Yararı’ny ifade edecektir.”¹⁶

5.2.2. Yerel Yönetimlerin Kadınlara Yönelik Politikaları ve Mekansal Planlama

Kent planlama disiplini, kadınların ve diğır dezavantajlı grupların farklılıklarından kaynaklı kentsel ihtiyaçlarını yok sayan, ataerkil değırlerle yüklü bir disiplindir. Kent planlama disiplini için araçsallaşın imar planları mekânda sermayenin düzenlenmesinin, rant üretmenin ve toplumsal kontrol mekanizması yaratmanın bir aracı haline gelmiştir. 1980’li yılların başından beri de yerel yönetimler giderek artın yetkilerle imar planı yapma ve yaptırma yetkisine sahip olmuşlardır. Bu açıdan yerel yönetimlerin yerel politika geliştirme ve mekansal planlama yapma konusunda geniş sorumluluk alanları bulunmaktadır.

Örneğın “Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğı” kentsel hizmetlerin kişı başına düşın mekânsal boyutlarını tanımlar. Bu yönetmelikte belirtilen özellikle bakım emeğı ve kamusal alanlarla ilgili kentsel standartların artırılması gerekmektedir. Bu standartların yalnızca biçimsel olarak artırılması değıl, uygulamada da karşılık bulması gözetilmeli ve denetlenmelidir. Örneğın kentsel dönüşüm süreçlerinde hiçbir sosyal ve donatı alanındaki artışı gözetilmezken nüfus, dönüşüm önceki sürece göre birkaç kat artmaktadır. Bu da kentteki nüfusun büyük bir kısmına yetecek kamusal hizmet olmaması anlamına gelmektedir. Yine belediyelere bağı ekonomik olarak erişilebilir olan kreş sayısı yok denecek kadar azdır. Aynı şekilde kadın sığınma evleri sayısı da çok düşüktür. Belediyeler Kanunu’nun 14. Maddesi, “Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 100 binin üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konuk evi açmak zorundadır” diyerek belediyelerin sığınma evini açmasını zorunlu kılmaktadır. Buna rağmen büyükşehir belediyelerine bağı sadece 9 ve il-ilçe belediyelerine bağı 23 sığınma evi bulunmaktadır.

Yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik mekânsal ilke ve politikaları, kent bütünü, mahalle, sokak ve yapı ölçeğinde planlama ölçeğı hiyerarşisi gözetilerek her aşama için uygulanmalıdır.

5.2.3. Yasal Mevzuat

Yerel yönetimler yurttaşların “mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan” ve bu bağlamda sınıf, ırk, cinsiyet, cinsiyet kimliğı, dil ayrımı gözetmeksizin herkes için erişilebilir

¹⁶ Ayten Alkan, Kadınlar Tarafından, Kadınlarla Birlikte ve Kadınlar için Yerel Politika, Ankara: Kadın Adayları Destekleme Derneğı Yayınları, 2003, s.35).

nitelikte bir çevreden barınmaya, ulaşım olanaklarından eğitime, istihdamdan sosyalleşebilecek alanlara, spor faaliyetlerinden kültürel imkânlara kadar yaşamın tüm yönlerini kapsayacak biçimde ve yerel yaşamın tüm ihtiyaçlarına cevap verecek hizmet sunmak zorunda olan birimlerdir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, yerel yönetimin merkezi yönetime kıyasen yurttaşların yaşamına doğrudan temasının olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Fakat tıpkı merkezi yönetimde olduğu gibi yerel yönetimin de erkek egemen bir alan olduğu gerçekliği, kadınlar açısından bu teması alabildiğine eksik, aksak bırakmakta ya da olanaksız kılmaktadır. Yerel yönetimin kapsamına giren hizmetlerdeki bu ayrımcılığın son bulması yerel siyasete hâkim erkek egemen aklı ortadan kaldıracak gibi kaçınılmaz olarak merkezi siyaseti de dönüştürecektir. Bu yolda, pek çoğu tabii olarak kadınların elde ettiği kazanımlarla şekillenmiş ulusal ya da uluslararası nitelikteki anayasal/yasal düzenlemeler önemli bir uğrak noktasıdır.

Güncel mevzuatta yerel yönetimler il özel idaresi, belediyeler (büyükşehir belediyeleri, il, ilçe, belde belediyeleri) ve köylerdir. Her bir birimde ve bu birimlere bağlı karar organları başta olmak üzere tüm organlarında kadın temsiliyetinin yok denecek oranda olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu haliyle, kenti, kentte var olmayı, kentsel yaşamı erkeklerden oldukça farklı şekilde deneyimleyen kadınların bu deneyimlerini yerel yönetimlere taşıyamıyor oluşu bu sorunların yerel düzeyde de cevapsız kalmasına, yerel yönetim kapsamında sunulan hizmetlerin cinsiyet körü olmasına sebebiyet vermektedir. Oysa yerel yönetimlerin odağında yasayla da düzenlenmiş bir “hemşehrilik hukuku” yer almaktadır. Hemşehrilik hukuku ya da kenttaşlık hukuku, o yerelde ikamet eden herkesin hemşehri olduğundan hareketle hemşehrilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakkına sahipliğini açıklamaktadır. Mevcut düzende kenttaşlık hukukunun kadınlar için şekli bir alandan ibaret olduğu çok açıktır. Bunu değiştirecek ilk adım, kadınların yerel siyasetteki temsiliyetini artırmak, yerel yönetimlerin karar organlarında kadınlarla erkeklerin eşit oranda yer almasını sağlamaktır. Bu eşitliğin sağlanmasının önünde yasal bir engel olmadığı gibi, bunun bir Anayasal bir yükümlülük olduğu yine kenttaşlık hukuku bağlamında yasal bir yükümlülüktür. Yine mevcut düzende yerel yönetim hizmetlerine katılma ve bu hizmetlerden bir yarar görme kadınlar için söz konusu olmamaktadır. Kadınların deneyimledikleri yerellik içindeki ihtiyaçlarının anlaşılması için, sunulan hizmetlerin sadece erkeklerin gereksinimlerine uygunlukla sınırlı kalmaması için yerel yönetimlerin kadınlarla birebir iletişim kurması gerekmektedir. Hem Belediye Kanunu hem de İl Özel İdaresi Kanunu’nda, sunulan hizmetlerle ilgili görüş ve düşünceleri tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırmaları yapabileceğine yer verilmiştir. Bu araştırmaların ise ya hiç yapılmadığına ya da yapılsa bile kadınlarla birebir temas ederek yapılmadığı bilinmektedir. Yerel yönetimlerin sunduğu “yardım”larda mevzu bahis ise, tablo bu kez değişmektedir. Karar aşamasında, hizmetlere

katılım ve yararlanma aşamasında yer alamayan kadın yurttaşlar, söz konusu olan belediye yardımları ise, hâkim erkek egemen anlayışın çıktısı olan toplumsal roller gereği ön safhada yer almaktadır. Bu durum kadın- yerel yönetimler ilişkisinde olması gereken, kenttaşlık hukukunun da gerektirdiği eşitlikçi anlayışı tarumar etmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri gereğince kadınların sorumlu tutulduğu çocuk bakımı, hasta ve yaşlı bakımı gibi hizmetler yerel yönetimlerin yasal olarak sağlamakla yükümlü olduğu kamusal hizmetlerdir. Tüm bu hizmetlerin sunumunda engelli, yaşlı, dar gelirli grupların durumuna uygun yöntemlerin gözetilmesi ve dahası bu hizmetlerin yurttaşlara en yakın yerlerde verilmesi yasal bir yükümlülüktür. Yine yerel yönetimler sağlıkla ilgili her türlü tesisi açma göreviyle yükümlü olup özellikle kadınların cinsel sağlığı başta olmak üzere cinsel hastalıklar konusunda bilinçlendirme, doğum kontrol imkanlarını sunma ve benzeri konularda hizmet sunmak zorundadır. Ulaşım imkanlarının sağlanmasında kadın pratiklerinin ve somut ekonomik koşulların gözetilmesi, bu tespitlerle güvenli şekilde ulaşım imkanlarının sunulması gerekmektedir. Yerel yönetimler kadına yönelik şiddetin her türlü ile mücadelede de yasal olarak sorumludur. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyelerin kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açmakla yükümlüdür. Yerel hizmetlerin sunulmasına ilişkin yasal düzenlemelerdeki belki de en önemli detay bu hizmetlerin yurttaşlara en yakın yerlerde olacak şekilde sunulmasıdır. Dolayısıyla her mahalleye bir kreş, bakım evi ve benzeri kamusal hizmet talepleri yerel yönetimler için bir yönüyle yasal zorunluluktur denebilir.

Toplumsal cinsiyet körü yerel yönetim politikaları ile bile isteye sağlanmayan kamusal hizmetlerden günün sonunda, toplumsal cinsiyet rolleri gereği, kadınların sorumlu olduğu bir gerçektir. Bazen de yerel yönetimler mali kaynaklarının yetersiz olduğu gerekçesine sığınarak bu hizmetleri özelleştirip sermayeye, serbest piyasaya bırakmakta ve pek çok yönüyle eksik ilerleyen hizmetlere kadınların erişebilmesinin yolunu tıkamaktadır. Her durumda kadınları toplumsal yaşamdan, iş yaşamından, yerel ve merkezi düzeyde siyasal yaşamdan dışlayan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten yerel yönetim politikalarına karşı hukuk mücadelesinde özellikle kentsel yaşamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla ihdas edilmiş Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Kentsel Yaşamda Kadın Erkek Şartı başta olmak üzere CEDAW, İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeler ile Belediye Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu başta olmak üzere yasal mevzuatlardaki düzenlemelerde yer alan haklar ve olanaklar değerlendirilmesi elzemdir.

6. YEREL YÖNETİMLERDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ MÜCADELESİNİ BÜYÜTMEK VE SOMUT POLİTİKA ÖNERİLERİ

Tarihsel süreçte feminist mücadele çok geniş kazanımlar elde etmiştir. Merkezi düzeyde elde edilen kazanımların yerel siyasete etkisi doğrultusunda gelişen politikalar dışında yerel idareler ölçeğinde de belediyeler ve bunlara bağlı organlar kapsamında da çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak mevcut durumun analiz edildiği bir önceki bölümde görülmektedir ki halen kadınların siyasi katılımı, temsili ve toplumdaki eşitsizliği giderme yönündeki sosyal, ekonomik ve mekânsal politikalar yeterli değildir. Bu noktada merkezi düzeyde politikaların kadınların yarattığı direnç ve mücadele ile genişletilmesinin yanında kadınların gündelik hayatına doğrudan etki eden yerel yönetim politikalarının da önemi görülmelidir. Özellikle AKP döneminin muhafazakar, İslamcı ve laiklik karşıtı politikaları, kadınların kamusal alana katılımını kısıtlamakta, kontrol altına almakta ya da engellemektedir. Kadınların siyasi katılımı hala yalnızca ekonomik katılım yaşama katılım üzerinden değerlendirilmektedir. Buna rağmen ekonomik yaşama katılımında da yerel yönetimler düzeyinde kadınların dahil olma oranı düşük kalmakta, ekonomik haklar yanında sosyal hakların da eksik olduğu görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesini büyütmek, kentte yaşayan tüm yurttaşların kent yaşamına katılabilesinin önündeki engellerin toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan nedenlerinin ve sonuçlarının belirlenmesi, bunlara yönelik çözüm üretilmesi ve somut politikaların planlanması, uygulanması, denetlenmesi ve etkisinin ölçülmesi aşamalarında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve güç ilişkilerinin farkındalığıyla hareket edilmesi anlamına gelmektedir. UNDP'nin “anaakımlaştırma” olarak kavramsallaştırdığı bu mücadele hattı, hâlihazırda var olan politika ve planlara kadınlarla ilgili mekan ve zaman sınırlılığı olan dönemsel projelerin eklenmesi değil; kısa, orta ve uzun vadeli planların, bütçelemenin, karar alma süreçlerinin, uygulamanın, kurumsal yapıların eşitliğinin sağlanması için yeniden kurgulanması demektir.¹⁷ Bu noktada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlarla beraber güç ilişkileri dolayısıyla kent yaşamına katılımının önünde engeller bulunan LGBTİ+'lar, göçmen kadınlar, çocuklar gibi diğer dezavantajlı grupların da dahil edilmesi gerekmektedir.

Ancak kadınların gündelik hayatını şekillendirmede yerel yönetimlerin hem sosyal hem ekonomik hem de mekânsal düzeydeki politikalarının önemi üzerinde durulmalıdır. Giderek ticarileşen,

¹⁷ UNDP, “Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Anaakımlaştırılması”, Aralık, 2018, [chrome-extension://efaid-
nbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/UNDP-TR-GENDERGUIDE-TR.pdf](https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/UNDP-TR-GENDERGUIDE-TR.pdf).
[Erişim tarihi: 26.12.2023]

muhafazakarlaşan ve İslamileşen kamusal alanın yerel düzeyde kadınlar lehine yeniden tesisinin olanakları çeşitlidir.

6.1. Siyasi Katılım ve Temsil

Sınıflı ve ataerkil toplumlarda katılım ve temsil kavramları, kapitalizmin yaşadığı ekonomik ve siyasi krizlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan temsil krizini çözmek üzere araçsallaşmaktadır. Bu krizin aşılması için de yerelleşme kavramı çevresinde, devletin ve yerelin bir bütün olduğunun unutulduğu liberal demokrasiyi işler kılan yaklaşımlar geliştirilmektedir. “Demokratik katılım” ve “temsiliyet” kavramları aslında güç ilişkilerini gizlemekte, karar alma aşamalarına bariz bir biçimde katılmasının önündeki maddi engellere yönelik çözümler düşünülmezsizin kadınların ve diğer tüm dezavantajlı grupların siyasi karar alma aşamalarında aktif bir şekilde yer alabileceği varsayılmaktadır. Katılım ve temsil kavramlarını etkin ve uygulanabilir kılan sosyalist ve toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten stratejiler geliştirmeksizin sunulduğunda biçimsel kalmakta ve pratikte bir karşılığa dönüşmemektedir. Örneğin kadınların yerel yönetimlerde siyasi katılım hakkı bulunmaktadır ancak mevcut durum analiz edildiğinde görülmektedir ki kadınların siyasi katılım oranları ve temsiliyet durumları çok düşük düzeylerde.

Burada kullanılan “katılım” kavramının aslen “siyasi katılım” değil “yönetime katılım” olduğu vurgulanmalıdır. Yönetim süreçlerine katılmak kadınlar ve diğer tüm dezavantajlı gruplar için çok önemli bir noktada durmaktadır. Ancak nihai amacın siyasi katılıma doğru ilerlemek olduğu unutulmamalıdır. Kadınlar, ekonominin ve toplumun yönetiminin tümüne taliptir.

Toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme, merkezi ve yerel yönetimlerin kadınların farklılıklarından kaynaklı yaşadığı sorunlara yönelik daha etkili politikalar üretilebilmesi için eşitsizliğe ve farklılıklara duyarlı bütçeleme sistemi oluşturulması anlamına gelir. Bu, kadınlar ve erkekler için farklı bütçeler hazırlamak anlamına gelmemektedir. Bütçe planlaması, şeffaflık ve siyasi katılım başlıklarını birlikte değerlendirmek de mümkündür. Bütçe toplantılarında gelir gider tablolarını ayrıntılı ve şeffaf bir biçimde paylaşan belediye yönetimleri görülmektedir. Ancak bu karmaşık bilgilerin yalnızca paylaşıldığı için anlaşılabilir olacağının düşünülmesi, gün sonunda sadece konuda uzman kişilerin karar alma süreçlerine dahil olabilmesine neden olmaktadır. Bu da örneğin toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara attığı ev içi bakım emeğinin ücretsiz hizmetler olarak sunulmasını siyasal bir karar olmaktan çıkarıp teknokratların karar verdiği bir uzmanlık konusuna dönüştürmektedir. Bunun yerine kadınların ve diğer dezavantajlı grupların mahalle ya da yerel düzeyde farklı ölçeklerle bir araya geldiği toplantılarda kadınların farklı ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu farklı ihtiyaçlara ve sorunlara yönelik çözüm önerilerinin içerildiği bütçe düzenlemesi tercih edilmelidir. Burada gözden kaçırılmaması gereken bir nokta vardır: Hem çalışan hem de ev içi bakım

emeğinin yükü üzerinde olan kadınlar bu toplantılara katılabilmek için zamana ve güvenli alana ihtiyaç duymaktadır. Bütüncül bir politika yaklaşımı olmaksızın yalnızca biçim olarak kurgulanan mahalle meclislerinin işlerliği mümkün olmayacaktır. Ayrıca bütçe düzenlemeleri, kadınların bütçe konusunda bilgilendirilmelerini de içerir.

Belediye meclisleri, yerel yönetimlerin karar alma organlarından biridir. Belediye meclislerinde de kadınların sayısının çok düşük olduğu yukarıda da belirtilmiştir. Ancak günümüzde belediye meclislerinin kent mekânında rantın düzenlenmesi ve dağıtılmasında önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Erkeklerin yoğunlukta olduğu bu kurullarda yerel esnafların ve tüccarların ağırlığı ön plana çıkmaktadır. Özellikle AKP sonrasında İslamcı neoliberal yerel yönetimler, belediye meclisleri eliyle kentin bütününe ilgilendiren kararları almakta; bu durumda ekonomik ve kamusal alandan daha da dışlanan kadınlar olmaktadır. Bu egemenliği kırmanın yollarından biri de belediyelerin üretici, dağıtıcı ve satıcı modeline geçmesiyle mümkün olabilir.

-Halkın seçtiği başkanların ve meclis üyelerinin denetlenebilir olması ve yalnızca 4 yılda bir seçilmesinin önüne geçilmesi için geri çağırma mekanizmasının tesis edilmesi,

-Belediye çalışanları ve belediye meclis üyeleri içinde cinsiyet kotasının en az %30'a çıkarılması ve her yıl bu oranın artırılması (İlk 5 yıllık plan içinde %40'a çıkarılması gibi),

-Belediyeler kooperatifler yoluyla, temel hizmetleri üretebilecek, benzer örgütlenmeler yoluyla dağıtım yapacak ve ürünleri ve hizmetleri tüketiciyle buluşturacak şekilde yeniden kurgulanmalıdır. Bu üretim, dağıtım ve satış alanlarında kadınların istihdamı göz önünde bulundurulmalı, tüm birimlerde kreşler planlanmalıdır.

-Üretici belediye, hizmetlerden kar etme amacı gütmaz. Farklı araçlarla elde edilen gelirin dağıtımı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yönünde olmalıdır.

-Belediyede kadınların katılım ve siyasi temsili, yalnızca belediyenin verdiği hizmetlerden faydalanma ya da karar alma süreçlerine halk meclisleri yoluyla dahil olmasıyla mümkün olmayacaktır. Belediye çalışanları içerisinde de her kademede kadın-erkek çalışan sayısında denge gözetilmelidir.

6.2. Kadın Yoksulluğu ve Yoksunluğu / Ekonomik Yaşama Katılım

İstihdam ve ekonomik yaşama katılım ile ilgili en önemli sorun "yoksulluğun kadınlaşması" olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar üretim kaynaklarına, sermayeye, mülkiyete ulaşamamakta, ev içi bakım yükünden ve işverenlerin iş yapabilme kapasitesini bahane etmesinden dolayı istihdama

katılamamakta; benzer işlerde çalışsalar dahi erkeklere göre daha az kazanç elde etmektedirler. Bunun yanında ekonomik olarak istihdamda olan kadınların bile yapabilme kapasitelerindeki azalışı açıklamak için “kadın yoksunluğu” kavramına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle kamusal yaşama katılımının önündeki engellerde somutlaşan kadın yoksulluğu ve yoksunluğu, merkezi ve yerel yönetimlerin bütünsel politikalarında çözüme ihtiyaç duymaktadır. Yerel yönetimler düzeyinde ise kadınların ekonomik yaşama katılımını mümkün kılabilmek için eğitim, sağlık, barınma ve beslenme gibi temel hizmetlerin kamucu bir yaklaşımla sunulması gerekmektedir. Kadın yoksulluğu ve kadın yoksunluğu aynı zamanda kadınları cinsel sömürüye, emek sömürsüne, fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddete karşı açık hale getirmektedir.

-İş olanakları kadınlar ve erkekler için eşit sunulmalıdır.

-Mahalli düzeyde istihdam garantili meslek eğitimleri beceri ve kapasite geliştirme kursları açılmalıdır.

-Yaratılan iş olanaklarının toplumsal cinsiyet rollerini ortadan kaldırmaya yönelik olması gereklidir.

-Kadınların örgütlü bir yapı içerisindeki üretimlerini desteklemek amacıyla kooperatif ve benzeri yapıları kurması teşvik edilmeli; ancak bu yapılar içerisinde karar alma mekanizmaları yalnızca kadınlara bırakılmalıdır.

-Kadınların sosyal güvenlik sisteminden faydalanması sağlanmalıdır.

-Belediyenin her kademesinde eşit işe eşit ücret uygulanmalıdır.

-Evde üretime katılan kadınların iş güvenceleri sağlanmalı, satış olanakları için kanallar yaratılmalı ve kadınlar bu konuda bilgilendirilmelidir.

-Kadınların çalışma hakları düzenlenmeli, regl ve doğum izni gibi haklar ve iş yerine ücretsiz ulaşım hakkı her belediyede tanımlanmalıdır.

-Sosyal yardımlar kadınları muhtaç kılma politikası üzerinden değil, istihdama katılmaları ve emeklilik hakkı kazanmaları doğrultusunda şekillendirilmelidir. İşsizlik veya geçim sıkıntısı hallerinde sağlanan sosyal yardımlar (örneğin 6 ay gibi) önceden belirli bir süre ile sınırlandırılmalı; bu süreçte kadınlara insanlık onuruna yaraşır koşullarda istihdam olanakları yaratılmalıdır.

6.3. Barınma ve Konut Hakkı

Özellikle pandemi süreci sonrasında iyice derinleşen konut ve barınma krizi, ucuz ve ikincil iş gücü olarak piyasada yer alan, güvencesiz ve düşük ücretlerde çalışan ve çalışamayan kadınlar tarafından en yakıcı şekilde hissedilmektedir. Kadınların ev sahipliği her zaman erkeklere göre çok daha az iken artık kadınlar için güvenilir, sağlıklı ve erişilebilir konutlarda yaşamak bile son derece zorlaşmıştır. Özellikle bekar, bekar ve çocuklu, engelli, yaşlı kadınlar ve LGBTİ+'lar konuta erişimde çok daha büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Konut krizinin kadınlar üzerindeki etkilerinden biri de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmesi ve bu eşitsizliği temel alan şiddete ve tacize karşı bu grupları daha savunmasız bırakmasıdır.

Özellikle kentsel dönüşüm süreçlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilerek yürütülmesi gerekmektedir. Bu, sürecin her aşamasına bu yaklaşımla bakmayı gerektirir. Örneğin toplumdaki eşitsizlik nedeniyle ev sahibi olamayan kadınlar, kentsel dönüşüm yasalarının ev sahipliğini gözetmesiyle daha ilk adımdan dışarıda bırakılır. Kadınların ev sahibi olduğu durumda ise ekonomik yaşam içerisinde aynı işi yapsa da erkeklerle aynı ücreti alamayan kadınlar, konuta bir meta olarak bakan kentsel dönüşüm anlayışı sonucunda çok daha yüksek ücretler ödeyerek yeni inşa edilecek konuta erişebilmektedir. Bu da eşitsizliğin bir diğer adımıdır. Yine kentsel dönüşüm süreçlerinin yerel halkın ihtiyaçları ve katılımı gözetilmeden yürütülmesi nedeniyle insanlar yerinden edilmekte ve kent merkezinden uzakta bir yere taşınmaktadır. Kent merkezi kadınlar için hizmetlere erişim, ulaşım, güvenli alan olanaklarıyla da kent çeperinden daha avantajlı bir konumda bulunmaktadır. Son olarak, dönüşüm süreçlerine katılım gözetildiği örneklerde bile kamusal yaşama dahil olmakta ekonomik ve sosyal güçlükler çeken kadınlar, yine sistem dışında kalmaktadır.

Barınma hakkı, bir konutun dört duvar ve bir çatı olarak fiziksel varlığından öte bir tanımı içermektedir. Nitelikli, sağlıklı, güvenli ve erişilebilir konutların tasarlanması gerekmektedir. Diğer tüm temel hizmetler gibi barınma da kamusal bir hizmettir ve konut üretiminde kar amacı güdülemez.

-Belediye mülkiyetinde olan sosyal konut üretimleri çoğaltılmalı, kadın ev sahipliği oranının eşit olması gözetilmelidir.

-Özellikle kadın öğrenciler için ilk aşamada yükseköğretim kurumlarının yoğunlaştığı bölgelerde daha sonra kentin bütününde olmak üzere erişilebilir ve sağlıklı yurtlar inşa edilmelidir.

-Yaşlılar için erişilebilir bakım evleri yapılmalıdır.

-Kadınlar için özel “kiracı acil telefon hattı” kurulmalı ve avukatlar ve sosyal incelemecilerle beraber kurulacak bir kurul eliyle kadınların yaşadığı barınma sorunlarına danışmanlık hizmeti vermelidir.

-Kentsel dönüşüm süreçlerinde kadınların barınma hakkının gözetilmesi için danışmanlık mekanizmaları işletilmeli, kadınların tüm süreçte aktif olarak katılımı sağlanmalıdır.

6.4. Eğitim, Sağlık ve Kentsel Hizmetler

Bütün bir kent yaşamının ve toplumsal hayatın şekillendirildiği yerel yönetimlerin mekânsal müdahaleleri ve politikaları; özellikle bakım hizmetleri, ulaşım, bilgi edinme ve güvenlik gibi hizmetler, kadınların kamusal yaşama katılımı için öncelikli olarak düşünülmesi gereken konulardır. Eğitim, sağlık ve diğer kentsel hizmetler, ayrıca kadınlara özgülenen yeniden üretimin de alanına girmektedir. Yeniden üretim mekanlarının toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yönünde düzenlenmesi, aynı zamanda kadınların üretim süreçlerine dahil olabildiğini de sağlayacaktır.

Kentsel hizmetlerin sunumu, mekânın ve zamanın düzenlenmesi aşamalarını da içerir. Dolayısıyla belediyelerin sorumluluğunda bulunan çeşitli ölçeklerde hazırlanan imar planlarının mekânın kullanımını belirlemek gibi bir işlevi de vardır. Bu da iş yerinin konumundan barınma alanlarının konumu ile olan ilişkisinin düşünülmesi, kamusal alanların tasarlanması, kreş, yaşlı bakım evi, hasta bakım evi gibi ev içi emek alanına sıkıştırılan hizmetlerin kamu eliyle sunulması ve tüm bunlar arasındaki ulaşım ilişkisinin düzenlenmesi anlamına gelir. Elbette tüm bu süreçlerin planlanması, uygulanması ve izlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacı çevresinde şekillenmelidir.

Kamusal bir hizmet olarak değil, kar elde etme amacıyla sunulan kreşler ekonomik olarak erişimi mümkün kılmayarak kadınların ekonomik yaşama katılımını engellemekte; tarikat ve cemaatlerin tekeline bırakılan eğitim hizmetleri çocukların laik eğitim sistemine erişememesine sebep olmaktadır. Burada laik eğitimin sınıfsal boyutu dikkat çekmektedir.

Özelleşen sağlık hizmetine erişimde de sorunlarla karşılaşan kadınların, aynı zamanda toplumun giderek muhafazakarlaşması ve siyasal İslamın kamusal yaşamda hegemonik olma hâle gelmesinden ötürü cinsel sağlık hizmetlerine de ulaşamadığını yukarıda detaylıca ele almıştık. Özellikle ücretsiz koruyucu-önleyici sağlık hizmetlerinin sunumunda yerel yönetimlere çeşitli sorumluluklar düşmektedir.

-Kent kayıt sistemi sürekli güncellenmeli, cinsiyet ayrımlı verilerin kayıt altına alınabilmesi için düzenlemeler yapılmalı, özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi olmayan kadınlar ve çocuklar tespit edilmelidir.

- Zorla, erken ve aile içi evlilik konusunda bilgilendirme eğitimleri yapılmalıdır.
- Ücretsiz, erişilebilir kreşlerin her mahalleye açılması için imar planlarında kişi başına düşen kreş alanları oranı artırılmalıdır.
- Evde hasta bakım hizmetleri yaygınlaştırılmalı ve ücretsiz olarak sunulmalıdır.
- Kadınların cinsel sağlık konusunda bilgilendirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- Cinsel yolla bulaşan hastalıkların tespiti için ücretsiz tarama testleri sunulmalıdır.
- Kadınlara hizmet sunan belediye çalışanlarına toplumsal cinsiyet eşitliği ve kapsayıcı dil eğitimleri verilmelidir.
- Engelli kadın ve çocuklara tüm eğitim ve sağlık hizmetleri ücretsiz sunulmalıdır.
- Kentlerde kadınların bir araya gelebilmesine olanak kılan güvenli alanlar ve merkezler inşa edilmeli.
- Kadınların kent içi hareketliliğini artırmak için toplu taşıma araçlarında özel indirimler yapılmalı, özellikle 8 Mart ve 25 Kasım günlerinde ulaşım tamamen ücretsiz olmalıdır.
- Kadınların kent içi hareketliliğini daha güvenli hale getirmek için özellikle geceleri kadınların ihtiyaç halinde istediği yerde inebilmesi için düzenleme yapılmalı, toplu taşıma duraklarına acil çağrı butonları konmalıdır.
- Yol, park, otobüs durağı, kamu binalarının çevreleri geceleri daha iyi aydınlatılmalıdır.
- Kadınların kamusal alan kullanımını artırmaya ve kent hafızasını oluşturmaya yönelik ücretsiz kent gezileri düzenlenmelidir.
- Kentin bütününün kadınların “aylaklık etmesine” izin verecek biçimde planlanması gerekmektedir.

6.5. Göçmen Kadınlar

Kadınların kadın olmaktan dolayı yaşadığı baskı ve sömürü, göçmen kadınlar için daha da katmerlenmiştir. Pek çok göçmen kadın ucuz iş gücü olarak güvencesiz ve esnek çalışma saatleriyle çalışmak zorunda kalmakta; dil sorunu, toplumda artan yabancı nefreti gibi nedenlerden dolayı kamusal ve ekonomik yaşama katılmakta ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Neoliberal ekonomi

politikaları ve piyasalaşan bakım emeği, göçmen kadınları her türlü taciz, şiddet ve sömürüye açık hale getirmektedir.

Göç süreçlerinin yarattığı etki mekânsal olarak en çok mahalle, sokak, kamu kuruluşları gibi yerel yaşam birimlerinde, grup olarak ise kadınlar ve çocuklar üzerinde hissedilmektedir. Bu yüzden yerel yönetimler, en azından birlikte yaşamın koşullarının yereldeki sorumlularından biridir. Yerel yönetimlerde göçmenlere yönelik verilen ya da zaten var olan hizmetlere göçmenlerin katılımının sağlanması 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13. Maddesi'nde bahsi geçen "hemşehri hukuku"na göre temellenmektedir. Bu kavramın muğlaklığı, yorumun yerel yönetimlere bırakılmasına neden olmakta; dolayısıyla her belediyede farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bu maddenin detaylandırılmasına ihtiyaç vardır.

Pek çok belediyede dil eğitimi veriliyor olsa da kadınların katılım oranları çok düşük kalmaktadır. Bu da yerel halkın öfkeyi göçmen kadınlara yöneltmesine, eğitim olanaklarından faydalanmadıkları ve yerel halkın dilini öğrenmedikleri için bireylerin suçlanmasına neden olmaktadır. Kadınların katılımı önündeki engeller çok boyutlu politikalarla giderilmelidir.

-Hemşehri hukuku kavramının muğlaklığından doğan sorunlar hukuki düzeyde giderilmelidir.

-Özellikle kamusal hizmetlerle ilgili bilgi veren broşürlerin, bazı yönlendirici tabelaların çok dilli sunumu sağlanmalıdır.

-Göçmen kadınların dil eğitimine erişimi için güvenli alanlar oluşturulmalıdır.

-Kadınlara yönelik eğitim ve istihdam programları düzenlenmelidir.

-Göçmen kadınların öz örgütlenmesine ve kooperatifleşmesine olanak verecek güvenli alanlar oluşturulmalıdır.

-Kadın sığınma evleri artırılmalı; çalışan personeller göç konusunda eğitilmeli, göçmen kadınlar sığınma evlerine herhangi bir şart aranmaksızın kabul edilmeli ve bu konuda yaygın biçimde bilgilendirilmelidir.

-Belediyelerde bazı hizmetlerin sunumunda vatandaşlık şartı aranmaktadır. Bu şart kaldırılmalıdır.

-Özellikle göçmenlerle sık temas eden saha personelleri olmak üzere tüm belediye çalışanları göç ve kapsayıcı dil kullanımı konusunda eğitilmelidir.

6.6. Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddet, ekonomik ve kültürel sermaye, eğitim durumu, sosyal yaşama katılma olanaklarından bağımsız olarak tüm dünyada yaygındır. Kadına yönelik şiddet, ekonomik, fiziksel, psikolojik olmak üzere farklı biçimlerde ve farklı derece ve sıklıklarda karşımıza çıkmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde kadına yönelik şiddeti önleyici yasaların ve mekanizmaların kurulması gerekliliğiyle beraber yerel düzeyde de koruyucu ve önleyici hizmetlerin sunulması gerekmektedir.

-Kadına yönelik şiddet konusunda eğitimler verilmelidir.

-7 gün 24 saat ve çok dilli hizmet veren acil telefon hattı kurulmalıdır.

-Karakollarda kadın birimleri kurulmalıdır.

-Kadın sığınma evleri artırılmalıdır.

-Psikolojik destek hizmetleri artırılmalıdır.

-Kadın danışma merkezleri artırılmalı ve çok dilli olarak hizmet vermelidir.

-Belediye içinde cinsel taciz, fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet, ayrımcı söylem gibi sorunların çözümüne yönelik işler için denetim kurulları mekanizmaları kurulmalı ve etkin biçimde işletilmelidir.

Tüm bu somut yerel yönetim politikalarının yanında her yerelin özgün yapısından kaynaklı sorunların ve ihtiyaçların tespiti için kadın meclislerinin kurulması ve işletilmesi elzemdir. Bu meclislerde belirlenecek sorunlara yönelik farklı hizmetler ve politikalar geliştirilebilir. Kapitalizmin ve ataerkinin hegemonyası her ne kadar tüm hayatımızı kaplayacak hale geldiyse de burada gedikler açmak mümkündür. Yerel yönetimler, yeniden üretim süreçlerini ve gündelik hayatı düzenlemede ve bahsi geçen gedikleri oluşturmak için strateji geliştirme konusunda önemli bir noktada bulunmaktadır. Bu aynı zamanda ideolojik boyutta da gedikler açılması için çeşitli imkanlar sunmaktadır.

7. SONUÇ

Türkiye İşçi Partisi, neoliberalizmin hüküm sürdüğü bir dünyada ve AKP’li Türkiye’de tüm baskı, sömürü ve eşitsizliklere karşı mücadelede en ön saflardaki yerini almıştır. Bu metinde öne çıkarılan sosyal politikalar; böyle bir partide mücadele eden ve kendi kurtuluşu için de etkin görev alan biz TİP’li Kadınlar’ın önünü açmak, yapacağı politik çalışmalara ışık tutmak için hazırlanmıştır.

Metinde ayrı bir laiklik başlığı açılmamış olmakla beraber, seçim öncesi vaatlerinde ve seçim sonrası söylemlerinde kadın düşmanlığı yapan ve gericilik düzeyi artarak tazelenen Saray Rejimi’ne karşı, özellikle biz kadınların etkin mücadele etmesi gereken bir sürece girdik. Dolayısıyla metinde öne çıkarılan taleplerimizin neredeyse tamamının laikliğin korunması çerçevesinden de değerlendirilmesi gerekir.

Kağıt üzerinde kalan hiçbir talep hiçbir sorunları çözmez. Hayata geçirilmediği sürece yazılmasının da son kertede önemi yoktur. Tüm ezme ezilme ilişkisini reddetmiş, bunlara karşı mücadele etmeyi seçmiş biz TİP’li Kadınlar, taleplerimiz için de etkin mücadele etmenin yollarını deneyerek, belki yanılarak ama tekrar deneyerek bulacağız. Hepimize kolay gelsin.

Kadının kurtuluşu, insanlığın kurtuluşudur.

Yerel Yönetim Rapor ve İstatistikleri

“Türkiye’de kadınlar, 1999, 2004, 2009 ve 2014 yerel seçimlerinin sonuçlarına göre, belediye başkanlığında en fazla %2.86, belediye meclis üyeliğinde en fazla %10.72 ve il genel meclis üyeliğinde en fazla %4.79 oranında yer alabilmiştir. 2019 yerel seçim sonuçlarında kadınların eksik temsili dikkat çekmektedir.¹⁸ 1.359 belediye başkanlığında 39 kadın (%2.86) ve 1.320 erkek (%97.13), 20.745 belediye meclis üyeliğinde 2.283 kadın (%11.01) ve 18.462 erkek (%88.99), 1.272 il genel meclis üyeliğinde 48 kadın (%3.77) ve 1.224 erkek (%96.23), 30 büyükşehir belediye başkanlığında 3 kadın (%10) ve 27 erkek (%90) bulunmaktadır.”

-2014 yılında 291 bin 401 yerel yöneticinin 7 bin 404’ü kadındır. 2019’da kadın yönetici sayısı 292 bin 96 yerel yönetici arasında 7 bin 883’e yükselmiştir. Beş yıl içinde kadın yönetici sayısı artsa da tüm yerel yöneticiler içinde kadın yönetici oranı her iki yılda da yüzde 3’te kalmıştır.

- Toplamda 519 büyükşehir ilçe belediye başkanı görev yapmaktadır. 2014 seçimlerinden sonra ilçe belediyelerinde 23 kadın başkan görev yaparken bu sayı 2019 seçimlerinde 25’e yükselmiştir.

- 2014 seçimlerinden sonra 20 bin 498 olan belediye meclis üyesi sayısı, 2019’da 20 bin 745 olmuştur. Belediye meclis üyeleri içindeki kadın üye sayısı 2014 seçimlerinde 2 bin 198 iken, 2019 seçimlerinden sonra 2 bin 284 kadın üye görev yapmıştır.

- 51 il belediye başkanlığına, iki seçimde de tek kadın belediye başkanı seçilmiştir.

- İlçe ve belde belediye başkanı sayısı 2014’te 797 iken, bu rakam 2019’da 789’a düşmüştür. 2014’te 13 olan kadın ilçe ve belde belediye başkanı sayısı, 2019’da 12’dir.

- İl genel meclis üyesi sayısı 2014’te 1251, 2019’da 1271’dir. 2014’te 60 kadın il genel meclis üyesi varken 2019’da bu sayı 48’e düşmüştür.

- 2014’te 18 bin 413 köy muhtarının 58’i kadın iken, 2019’da sayısı 18 bin 196’ya düşen köy muhtarından 115’i kadındır.

¹⁸ Ayşe Kaşıkırık vd. “2019 Yerel Seçimlerine Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Bakmak” Kader Raporu, 2020, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/KA.DER_Sivil-Dusun_Kitapcik.pdf, [Erişim tarihi: 26.12.2023].

- 2014'te 31 bin 635 olan mahalle muhtarı sayısı, 2019'da 32 bin 19'a düşmüştür. 2014'te 622 olan kadın mahalle muhtarı sayısı 2019'da 970'e yükselmiştir.

- Köy ihtiyar meclis üyesi sayısı her iki yılda da değişmemiştir. Toplam 80 bin 696 köy ihtiyar meclis üyesi bulunmaktadır ve bunlardan 1007'si kadındır.

- İki seçim sonuçlarına göre, mahalle ihtiyar heyeti üyesi sayısı 137 bin 781'den 137 bin 780'e düşmüştür. 2014'te 3 bin 419 olan üye sayısı, 2019'da bir azalarak 3 bin 418 olmuştur.

-1.359 belediye başkanlığında 42 kadın (%3) ve 1.320 erkek (%97,13)

-20.745 belediye meclis üyeliğinde 2.283 kadın (%11.01) ve 18.462 erkek (%88,99)

-1.272 il genel meclis üyeliğinde 48 kadın (%3,77) ve 1.224 erkek (%96,23)

-30 büyükşehir belediye başkanlığında 3 kadın (%10) ve 27 erkek (%90).

Tablo 7 : Mahalli İdarelerin Seçilmiş Görevlilerine İlişkin Bilgiler (2014)

Türü	Erkek	Oran (%)	Kadın	Oran (%)	Toplam
Büyükşehir Belediye Başkanı	27	90	3	10	30
Büyükşehir İlçe Belediye Başkanı	496	96	23	4	519
Belediye Meclis Üyesi	18.300	89	2.198	11	20.498
İl Belediye Başkanı	50	98	1	2	51
İlçe ve Belde Belediye Başkanı	784	98	13	2	797
İl Genel Meclis Üyesi	1.191	95	60	5	1.251
Köy Muhtarı	18.085	100	58	0	18.143
Mahalle Muhtarı	31.013	98	622	2	31.635
Köy İhtiyar Meclis Üyesi	79.689	99	1.007	1	80.696
Mahalle İhtiyar Heyeti Üyesi	134.362	98	3.419	2	137.781
Toplam	283.997	97	7.404	3	291.401

Kaynak: YYGM, 2023

Tablo 8 : Mahalli İdarelerin Seçilmiş Görevlilerine İlişkin Bilgiler (2019)

Türü	Erkek	Oran (%)	Kadın	Oran (%)	Toplam
Büyükşehir Belediye Başkanı	27	90	3	10	30
Büyükşehir İlçe Belediye Başkanı	494	95	25	5	519
Belediye Meclis Üyesi	18.461	89	2.284	11	20.745
İl Belediye Başkanı	50	98	1	2	51
İlçe ve Belde Belediye Başkanı	777	98	12	2	789
İl Genel Meclis Üyesi	1.223	96	48	4	1.271
Köy Muhtarı	18.081	99	115	1	18.196
Mahalle Muhtarı	31.049	98	970	2	32.019
Köy İhtiyar Meclis Üyesi	79.689	99	1.007	1	80.696
Mahalle İhtiyar Heyeti Üyesi	134.362	98	3.418	2	137.780
Toplam	284.213	97	7.883	3	292.096

Kaynak: YYGM,İİGM, 2023